

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

R I D I R E D A K Č N Í K R U H V L O N D Ý Ň Ě A M N I C H O V Ě

Ročník III.

Květen, 1951.

Číslo 5.

O B S A H

VOLÁ MNICHOV . . .	<i>M. J.</i>
DVA ZAHAJOVACÍ PROJEVY	<i>C. D. Jackson a</i>
RADIA FREE EUROPE	<i>Ferdinand Peroutka</i>
SCHUMANOV PLAN	<i>Ján Zák</i>
OSUD ČESKÉ SOCIOLOGIE	<i>V. Man</i>
PANOPTIKUM UTOPIÍ	<i>Miroslav Rašín</i>
LIDÉ A UDALOSTI	<i>M. J., H. J. H., A. S.</i>
KULTURNÍ HRBITOV	<i>M. J.</i>
TOYNBEEHO TEORIE DĚJIN	<i>Petr Demetz</i>
ČESKOSLOVENSKO CIZIMA OČIMA	<i>Evžen E. Erdely</i>
PRÍSPEVEK K DISKUSI O ZAHRANIČNÍ POLITICE	<i>Justus</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

V AUSTRALII:

na current account Zdeněk SLOUKA, Commonwealth Bank of Australia, Sydney. Korespondence: Z. SLOUKA, Mitchell Library, Macquarie St., Sydney, N.S.W., Australia.

VE VELKÉ BRITANII a v zemích šterl. oblasti:

klížovým, nevyplněným Postal Orderem na adresu: H. J. Hájek, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

V BRAZILII:

na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 102, Sao Paulo. Výhradní zastoupení pro Brazílii: „SKUTEČNOST“, Caixa Postal 4004, Sao Paulo, Brasil.

V NĚMECKU:

na „Skutečnost“, Postbox 6, Postamt 62, München, U.S. Zone.

VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU

na adr. Stanislav SCHOTTL, c/o Fr. Holmberg, Föreningsgat 59, Malmö, Sweden.

V USA:

mezinár. převodem, šekem nebo bankovkou v dopise na adr. H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

Ctenářům v zámohí můžeme SKUTEČNOST zasílati též letecky. Roční předplatné včetně letecké zásilky činí pro USA, Kanadu, Mexiko, Jižní Ameriku \$10, pro Australii, Nový Zéland a pacifické ostrovy 3 australské libry.

Prosíme, aby předplatné v zemích, kde nemáme své zástupce, jakož i veškerá korespondence týkající se časopisu, byla zasílána výhradně na adresu:

H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

PŘEDPLATNÉ ROČNĚ:

AUSTRALIE	austr. sh. 10	KANADA	\$ 5
BELGIE	frs. 150	NĚMECKO	DM 12
VELKÁ BRITANIE A IRSKO	£ 1	NORSKO	K 15
BRAZILIE	Cr. S. 100	ŠVÉDSKO	K 14
FRANCIE	frs. 1000	ŠVÝCARSKO	frs. 12
HOLANDSKO	zl. 12	USA	\$ 5
ITALIE	lir 2000	MEXIKO	\$ 5

VOLÁ MNICHOV...

NĚKDY naši čtenáři se ptají, proč nevěnujeme více pozornosti naší exilové politice, proč nepíšeme o tom, co se zde za hranicemi pro lepší příští našeho národa děje. Nuže, nepisali jsme, protože nebylo o čem. Věru za ta tři léta, jak případně bylo řečeno, neobdržel od nás komunismus ani škrábnutí. Nyní však konečně možno ukázati na čin, na start pozitivní akce; konečně naši lidé doma uslyší o nás něco lepšího, než že se sváříme.

Událost, o které dnes chceme referovati, je zahájení vysílání Radia Free Europe v Mnichově. To, že tato nová rozhlasová stanice zahajuje vysíláním českým a slovenským, je prvním hmatatelným úspěchem našeho exilu. Zajisté bez americké pomoci nebyli bychom tak daleko, ale který exil nemusil žádati o pomoc? Šli jsme přece do vyhnanství, abychom vzbudili zájem ciziny o svoji věc a žádali pro ni o příspěví. Jsme šťastni a vděčni, že jsme je získali a právem můžeme být pyšní, že jsme první, komu se tak zdařilo. A nemusí nás ani mrzet, že zásluhu o to daleko spíše třeba přiznat práci několika jedinců a ještě snad více důvěře v politickou vyspělost, kterou jsme si kdysi získali, než naší oficiální representaci. To nikterak nezmenšuje význam mnichovské skutečnosti.

Avšak povězme, o co jde. Před více než rokem byla v Americe založena organizace, která si vytkla za úkol přispěti k osvobození střední Evropy a pomoci již nyní připravovat podmínky nového demokratického života tam, po pádu komunistické tyranie. Tato organizace, která se nazvala National Committee for a Free Europe (Národní výbor pro Svobodnou Evropu) je ná-

rodní organizací v pravém slova smyslu, nejkrásnějším důkazem živosti demokratických ideálů této veliké země. V akci, nazvané Crusade for Freedom (Křížové tažení za svobodu) šestnáct milionů amerických občanů dobrovolně upsalo zakládající fondy, které umožňují, aby práce a úkoly, které mají být splněny, také splněny byly. Tyto peníze drobných amerických lidí postavily vysílačku a dávají ji nyní k dispozici demokratům ze střední Evropy. Je cílem mnichovské rozhlasové stanice, která patří k nejsilnějším v Evropě, mluvit k národům za „železnou oponou“, říkat jim pravdu o komunistických lžích, a říkat ji ve všech jazycích, ve kterých to dnes není dovoleno. Bude mít tedy Mnichov vysílání polské, maďarské, rumunské, bulharské, ukrajinské — a má již české a slovenské. Americký senátor Lehman, člen Výboru pro Svobodnou Evropu, takto vysvětlil naše prvenství: „Je správné, že Československo bylo zvoleno jako prvé, aby dostalo do rukou tuto mohutnou zbraň pravdy, neboť my, Američané, jsme měli více než před čtvrtstoletím velký zájem na založení Československé Republiky. Byly to naše ideály svobody, které inspirovaly Masaryka a jeho druhy při obnovení svobody a nezávislosti tohoto lidu. My, Američané, cítíme zvláštní povinnost vůči Československu, a je správné, že ji plníme... Budou bojovat nejen pro svůj lid, ale též pro nás. Dali jsme jim nástroj — víme, že svůj úkol splní.“

Také my věříme, že bude splněn, neboť věru nesmírně na tom záleží. Považujeme rozhlas v dnešním stadiu věcí za nejdůležitější sféru aktivního boje proti komunismu a zcela nepochybně

tomu tak je. My, kteří jsme za minulé emigrace poslouchali české vysílání z Londýna, víme, co pro nás znamenalo, jak bez tohoto hlasu, přicházejícího ze svobodného demokratického světa, mnohdy bychom byli ztratili odvalu dále vzdorovat, dále doufat a věřit. Také dnes, zprávy, které přicházejí z domova, vždy znovu potvrzují, že zahraniční rozhlas je tentokrát poslouchán ještě více a toužebněji než za německé okupace, že je to jediný paprsek světla, který ozařuje tragické temno, v němž národ žije. Máme nyní možnost vyhovět této tužbě domova, a to v takové míře, o jaké se minulému exilu ani nesnilo — ne méně než 11 hodin je vysílací doba české sekce v Mnichově. Užít jí

co nejlépe je veliký úkol a velká zodpovědnost. Teprve podle toho, jak jí užijeme, se bude měřit pravý politický význam dnešního úspěchu, podle toho si jako exil bud' vysloužíme uznání, úctu a vděčnost domova nebo zůstaneme dlužní jako dosud. Věříme, že nezklameme a přejeme hodně, hodně zdaru svým přátelům v Mnichově.

Před léty jméno tohoto německého města stalo se známé v nejzapadlejší české vesničce a miliony lidí je proklelo jako symbol národního neštěstí, bídy a ponížení. Nyní opět bude vyslovováno všude v naší zemi a věříme, že stará kletba se změní v symbol víry a naděje.

M. J. (Londýn.)

PŘINAŠÍME NYNÍ DVA ZAHAJOVACÍ PROJEVY RADIA FREE EUROPE.

C. D. JACKSON, předseda National Committee for a Free Europe:

Považujeme za šťastnou okolnost, že můžeme zahájit vysílání k Vám touto novou vysílačkou na středních vlnách právě v den Prvního máje. Je to den, který je dle starého zvyku věnován uznání tvůrčího ducha, vzrůstající síly a úspěšnosti svobodného dělnického hnutí. Ve Vaší zemi, právě tak jako v ostatních vězeňských státech, komunističtí vládcové z něho dělají pouhopouhý výsměch. Tito vládcové, kteří nad Vámi po nějakou chvíli panují, žádají po Vás — ve skutečnosti Vás známými metodami donucují — abyste předstírali, že oslavujete své vlastní zotročení. Tato šalba však neoklame nikoho na žádné straně „železné opony“.

Jasně před sebou vidíme rozdíl v pracovních podmínkách mezi vězeňskými státy a svobodným světem. Ve svobodném světě odborové organizace volí své vlastní zástupce, kteří vedou jednání se správou závodu a zahajují stávkou, nemožou-li jedním dosáhnout toho, co považují za uspokojující mzdy či pracovní podmínky. Radio Free Europe považuje za svoji čest, že významní dělničtí vůdci mají vlivný hlas v jeho záležitostech. Americké dělnictvo má možnost podat našim prostřednictvím bratrskou ruku dělníkům Vaší země.

V tomto historickém dni si vzpomínám na jiný den — den, který zůstane navždy významným ve Vašich moderních dějinách. 18. října 1918 vydal Tomáš Masaryk ve Filadelfii historickou proklamaci, jíž bylo ustaveno svobodné a nezávislé Československo. Američané se zájmem a uznáním sledovali kroky, jimiž mladá Republika Československá za inspirujícího vedení dosahovala stále významnější úlohu ve společenství evropských demokracií. Avšak nové, ničivé síly působily ve světě. S úzkostí byli jsme svědky pádu životního díla Tomáše Masaryka, nejprve pod těžkými údery nacistického útočníka, později pod ducha ubíjející vládou komunistických despotů.

Nemusím Vám snad říkat, že jsme si jasně vědomi Vašich obtíží a Vašeho utrpení. Byli jsme potěšeni, když jsme se dověděli od svých dopisovatelů z Československa, že přes všechna Vaše muka duch Masarykův a demokratické ideály, které zastával a které Vás vedly v dobách Vaší nezávislosti, nepozbyly ničeho ze své životnosti. Necht' je den Vašeho osvobození jakkoli vzdálený, svobodné a nezávislé Československo znovu povstane z ruin minulosti. A Rozhlas Svobodné Evropy, tlumočící Vám city obrovského počtu Američanů, vyjadřuje své pevné přesvěd-

čení, že při obnově této východní výspy Západní demokracie, budou Spojené státy opět hrát úlohu velice významnou.

Bylo by ukvapené předpovídat, kdy přesně, či za jakých okolností, sovětská moc ustoupí za své předválečné hranice. Nicméně ve Spojených státech se stále více šíří přesvědčení, že nemůže rody východní a střední Evropy zůstat v zajetí cizího tyрана. A i kdyby to bylo možné, tato cena by byla příliš vysoká.

Je již nyní jasné, že jakmile přivalí sovětské moci ustoupí, budeme muset hledat něco lepšího, než byl zastaralý předválečný systém evropských států. Musíme mít něco lepšího. A plány něčeho lepšího již na Západě uzrávají.

Hledíme-li do budoucnosti, pak vidíme postupný vývoj Spojené Evropy. Překvapující měrou zapustila tato myšlenka kořeny po celém Západním světě. Vzrůstající vliv Evropské Rady, s jejím Poradním Shromážděním a Sborem Ministrů, je důkazem této skutečnosti. A pokrok, kterému došlo. při uskutečňování Schumanova plánu, naznačuje, do jaké míry historické nevráživosti ustupují do pozadí před nutností politického a hospodářského sjednocení. Netřeba říkat, že nemůže být opravdové Spojené Evropy pokud trvají dnešní nepřirozená rozdělení. Než se upravdě Spojená Evropa může stát skutečností, musí mít národy východní a střední Evropy, opět nezávislé, možnost, přijmout místo, které je v takovéto organizaci očekává.

Je možné, že Československo a jeho východní sousedé budou pocítovat potřebu posílit své postavení ve Spojené Evropě pomocí regionální federace. Takovýto útvar by mohl působit jako překážka proti snaze kterékoli velmoci po ovládnutí Evropské Unie. Další výhodou by bylo, že by se v rámci regionální federace umožnilo řešení mnohých pohraničních, národnostních a hospodářských problémů, které tak dlouho ztrpčovaly vzájemné vztahy ve Vaší části světa. Avšak toto jsou věci, o nichž spekulovat by bylo předčasné. Váš hlas v těchto záležitostech bude v pravý čas slyšen. V této chvíli lze jen načrtnout nejušebecnější obrysy snu po zdravější a trvalejší stavbě, který se vyhraňuje v Západním světě.

V dopise jednoho z našich československých dopisovatelů je zmínka o problému, v němž jak patrně je třeba dáti Vám toto ujištění. Necht' je jedno jasné mimo jakoukoli pochybnost: Nikdo, kdo rozumně myslí, nehodlá osvobozenému Československu vnucovat jakoukoli specifickou formu hospodářského uspořádání. Nejen že snaha tak učinit by byla marná; znamenalo by to také přijímat zvrhlé metody Vašich dnešních sovětských pánů.

Je zajisté pravda, že Spojené státy lpí na svém vlastním systému svobodného podnikání. Víme, že tento systém dobře posloužil naší zemi. Avšak víme také, že problémy, před nimiž budete stát po osvobození, jsou odlišné a obtížnější, než před jakými jsme kdy stáli my. A neodvažujeme se tvrdit, že náš systém je nejlepší k jejich řešení. Nežádáme pro sebe ničeho jiného než bezpečnosti, již může poskytnout pouze svět svobodných a nezávislých národů. Máme naprostou důvěru v to, že osvobozené Československo se rychle vrátí k oněm demokratickým způsobům, jimž se naučilo od Tomáše Masaryka, a že sledujíc tyto způsoby přijme onu formu hospodářského uspořádání, která bude nejlépe vyhovovat Vaším vlastním potřebám.

V této době Vašeho neštěstí zasíláme Vám toto poselství naděje. Spojené státy jsou si plně vědomy hrozby sovětského imperialismu. Víme a na všech stranách vidíme doklady toho, že s naším probuzením jeho příliv se obrátil. Cesta vpřed bude trnitá a chápeme jak obtížné Vám musí být čekat trpělivě, zatím co my po ní pomalu kráčíme. O tom, že dosáhneme svého cíle, nemůže již být nejmenší pochyby. A na konci cesty Vás opět jednou šťastně pozdravíme jako druhy, kteří s úspěchem bojovali bok po boku ve jménu nesmrtelné lidské svobody. Nezapomněli jsme, že první Československá Republika se zrodila ve Spojených státech.

A nyní, když po dlouhé měsíce technických příprav dospěly k úspěšnému zakončení a naše vysílačka je v provozu, jako předseda Národního Výboru pro Svobodnou Evropu s nesmírnou radostí předávám tuto stanici svobodným Čechům a Slovákům, kteří ji od nynějška budou užívat. Muž, který jménem svobodných Čechoslováků po celém světě přijme ode mne toto věnování je skvělý novinář, schopný vyjednavatel a velký demokrat — Ferdinand Peroutka.

Pane Peroutko — toto je nyní Vaše rozhlasová stanice — víme, že je v dobrých rukou!

FERDINAND PEROUTKA, šéf československé sekce Radia Free Europe:

„Pane předsedo: Snad ještě nikdy nedal národ národu takový dar. Jestliže — jak tomu ve skutečnosti jest — tato rozhlasová stanice byla vybudována z peněz, které věnovalo 16 milionů amerických občanů, pak nepřijímáme tento dar z rukou několika bohatých jedinců. Pak máme co činit s národním hnutím, a pak samo zřízení této rozhlasové stanice znamená, že Váš národ se rozhodl. Víme z historie, že vždy to bylo osudné pro nepřátele svobody, kdykoliv se Váš národ takto spontánně rozhodl.

My, demokratičtí Češi a Slováci, jsme téměř mlčeli po celé tři roky exilu. Nyní budeme denně mluvit domů na vlnách této rozhlasové stanice. To je velká změna v osudu. Jak k tomu došlo, to je částečně historie naše — a patrně ještě více Vaše historie.

Myslím, že mi nezalíte, pane předsedo, budu-li konstatovat, že Vy, Američané, jste v této světové krizi váhali po určitou dobu. Váhali ne v tom, jak máte myslet a cítit, ale v tom, jak jednat a jak velkou míru odpovědnosti na sebe vzít. Avšak samo toto váhání bylo založeno na úctyhodných vlastnostech Vašeho národa. Jestliže kdo na tomto širém světě miluje mír a dává rozhodnou přednost darům života před slávou na bojišti, je to lid Spojených Států Amerických. Když jste roku 1945 ukončili válku, protivilo se Vám myslet hned na válku novou. Vy jste se po určitou dobu pokoušeli doufat, tam, kde vlastně, jak nyní vidíme, nebylo naděje. Snažili jste se nalézt nějaký kompromis, nějaký způsob, jak se snášet s ruským komunismem. My také, pane předsedo. Ačkoliv výsledky onoho Vašeho i našeho doufání a snažení nejsou žádné, přece tento pokus musel být učiněn v zájmu lidstva. Kde člověk má na vybranou třeba i mezi nejslabší nadějí a katastrofou, je povinen vyzkoušet nejdříve naději. Jestliže nic jiného, získá dobré svědomí, ať potom přijde cokoli.

A byl ještě jiný element v onom Vašem váhání, element, který ukazuje, že Váš národ jako celek má vlastnosti gentlemana. Roku 1941 surové útoky Hitlerovy učinily z Vás a Sovětského svazu spojence a přátele ve zbrani. Jak jsem Vás poznal, nezavíte se snadno pocitu přátelství, jestliže jednou ve Vás vznikne. Říkali jste přátelství a mysleli jste přátelství. Bylo Vám potom trapné, když učerjší Váš soudruh se odhalil jako zlomyslný nepřítel. Trvalost Vašich citů poněkud překážela rychlé přeměně podle politické potřeby. Ruští komunisté nemají ani jedinou z těchto vlastností, které charakterisují gentlemana. Už tenkrát, když přijímali Vaši pomoc, pomýšleli na okamžik, kdy se obrátí proti Vám. Už tenkrát posílali k Vám své špiony a organizátory rozvratu. Měli proti Vám tu počáteční výhodu, kterou vždy má neslušný člověk proti slušnému.

Jestliže dnes odevzdáváte tuto rozhlasovou stanici do našich rukou, pak pokračujete v aktivních tradicích své země, které vždy se u Vás ujmou vedení, když nastane chvíle krise. Dvakrát za života mé generace přišli Američané do Evropy, aby zachránili svobodu. Nyní, když jste zřídili stanici Svobodná Evropa, dáváte Čechům a Slovákům možnost, aby opět aspoň někde vznešené nazývali vznešeným a nízké nízkým. Bez této základní možnosti národ hyne. Vy, pane předsedo, patříte k šťastnějšímu národu. Sami jste nikdy nepoznali, co to znamená, když lidé jsou nuceni kořit se těm, jimiž z celého srdce opouřují, a naopak dokonce děkovat vládě za popravu těch, jež milují. Vy jako občané jste nikdy neprožili onu tiseň, kdy pud sebezáchovy a pud poctivosti jsou ostře postaveny proti sobě.

Všelicos se dá říci ve prospěch starých tyranů proti tyranům moderním. Jestliže nic jiného, starý tyran byl upřímnější. Nestaral se už o toho, koho zdrtil. Dokonce se zdá, že měl jakousi zálibu v řinčení řetězů a bédování přemožených. Ale moderní tyran dělá zároveň dvě věci: Mučí národ a přikazuje mu, aby se usmíval jako u fotografa. Neboť zatím, v té době, která dělí staré tyrany od nových, byla vynalezena ta strašná a ta mizerná věc — propaganda totalitního státu. Novodobý tyran vždy vysílá dvě tlupy: ozbrojence a padělatele pojmů; robustní chlapy a mužičky s brýlemi a vpadlou hrudí; surovce, kteří národ bijí a jiné surovce, kteří za to jménem národa děkují. Za policajtem, někdy i před ním, jde lhář.

Komunistická vláda v naší zemi znamená největší pokus, jaký kdy byl učiněn, aby věci byly postaveny na hlavu a aby byl slovům vzat jejich význam. U nás nyní je podivně. Zálárnici tam zpívají píseň svobody a zřizenci tajné policie přednášejí o humanitě. Toto pokrytectví je demotická specialita režimu, který je jako starověká zrudá: nahoře lidská podoba — a dole zlý, zvířecí, kozlí spodek. Ztráta svobody se teď u nás úředně nazývá samostatnost, útok mírovou akcí,

podlost čestnosti a čestnost podlosti, podlizavost kritikou, drancování dobrodiním, násilný vývoz do Ruska budováním Československa, zotročení ženy v těžkém průmyslu se nazývá jejím osvočením, ztráta dělnických práv vymožeností proletářské revoluce, duše Stalinova slovanskou duší. Není slova, aby nebylo ukradeno a znásilněno. Vyvlastnění majetku, které komunisté provedli, je ničím ve srovnání s tím vyvlastněním pojmů, jehož se odvážili.

Poněvadž tomu tak je, jsem povinen Vám říci, pane předsedo, co hodláme podniknout s rozhlasovou stanicí, kterou nám dáváte. Budeme se snažit, abychom pojmům a slovům vrátili starý obsah, který jim lidstvo vždy přikládalo. Nechceme-li, aby lidé špatně jednali, nesmíme dopustit, aby byli násilím donuceni falešně mluvit.

Já i moji přátelé zde začneme tam, kde jsme před třemi lety přestali: budeme vydávat časopis. Budeme to dělat tím jediným způsobem, který ještě zbývá demokratickým Čechům a Slovákům, aby na to tyranská vláda nemohla položit svoji tlapu: budeme jej vysílat vzduchem. Před třemi lety poslali na nás, do našich redakcí, ozbrojené davy z ulice a dali je hlídat ozbrojenou policií, abychom jim nic neudělali. Tyto temné davy obsadily naše tiskárny, naše redakční místnosti, zabavily naše stoly, někdy nám dovolily a někdy nám nedovolily, abychom si odnesli svůj klobouk. A když tak stáli proti nám, vždy sto ozbrojených proti jednomu neozbrojenému, řekli nám: teď jsme vám dokázali, že nemáte pravdu!

To se teprve ukáže, kdo má pravdu, až tato rozhlasová stanice rozbije komunistický monopol na mluvení k československému lidu. Už teď, když zaznívají první zvuky z této rozhlasové stanice, oni, dnešní komunističtí vládcové naší země, cítí, že se přiblížilo nebezpečí. Neboť když se ohlédnou, vědí, koho mají za svými zády. Ovšem, mají své tělesné strážce a mají ty, kdož ohlodávají hozenou jim kost. Ale pak mají v zemi už jen nepřátele a zklamané a lhostejné a zoufalé a podvedené a zničené, mají za sebou národ, který nechce jejich noviny a neposlouchá jejich rozhlas a který jich má dost. To je věru malá opora. Proto oni musí užívat všech prostředků násilí. Dobře vědí, že kdykoli kdekoli by se člověk mohl svobodně vyjádřit, spěchal by říci jim do tváře: chováte se hanebně.

Řekl jsem, že my zde budeme vydávat časopis a posílat jej vzduchem. Pravda, oni dále budou mít všechny druhy policie, a my budeme mít jen prostředek slova. I když všechna hmotná přesila je na jejich straně, přece jsou neklidní. Neboť, ať jakkoliv jsou zaslepení, nemohou nevědět, že si počínají proti přirozenosti národa a proti přirozenosti lidské. To je vždy riskantní podnik. Ale s námi zde v exilu je československá tradice, starý způsob, jak český a slovenský člověk vždy cítil a myslel. Nuže, jen tedy nechte soutěžit naše pouhé slovo s jejich násilím. Šli jsme světem, až jsme zde, u Vás, zase našli svobodu projevu. Dovedeme ji užít.

Jeden časopis by znamenal málo v zemi, kde vládne svoboda. Ale jeden svobodný časopis, jedna svobodná rozhlasová stanice v diktátorském režimu — to je revoluce. Neboť takový režim zakládá se na tom a udržuje se tím, že jen vláda smí mluvit a nikdo nesmí odpovídat, že každý může být obžalován, ale nikdo se nesmí hájit. Avšak jakmile, ať odkudkoliv, unikne do tohoto umělého a umělého systému třeba jen zlomek svobody, jakmile zase je možno stavět argument proti argumentu, jakmile už nelze jednat bez kritiky, jakmile někde je místo, odkud je možno vyvracet nepravdy, pak celý tento pyšný systém se chvěje.

Pane předsedo, my přicházíme z líbezné země, která je bohatá na změnu a překvapí za každým zákrtem cesty. V této zemi žije národ, který na začátku minulého století, když znovu procítil k národnímu životu, jednou pro vždy uvěřil v několik základních věcí. V sílu vzdělání, ve svobodu jakožto jedinou možnost důstojného života, v humanitu, to jest ve slušné jednání člověka s člověkem. V demokracii jakožto v jediný přirozený život občanský. V potřebu stále, živé souvislosti se západní kulturou.

Avšak čím lepší byl náš národ v tomto smyslu, tím hůře nyní pro něj. Jestliže komunistická vláda chce docílit jen desetiny z toho, co zamýšlí, musí zlomit tyto národní tradice a vyhladit tuto národní duši. Z toho pochází ono neobyčejné množství utrpení, jehož jsme svědky.

Jestliže jednou napíšete knihu o své zemi, dám jí název: Věčný začátek. Už několikrát, pro neblahost naší zeměpisné polohy, náš přirozený vývoj byl porušen a my byli nuceni se shýbnout a začít znovu. Vždy jsme byli svobodomyšlný národ, a přece uprostřed tohoto století musíme s vět-

ším risikem bojovat o základní občanské svobody, než před sto padesáti lety. Vždy jsme byli demokraty — a přece už přes deset let je u nás demokrat ne mnohem více než mrtvý na dovolené. Nepohltila-li ho nacistická obluda, spolkně ho obluda komunistická. Několikrát jsme mysleli, že už jsme na konci své cesty a po každé jsme shledali, že jsme teprve na začátku. To vždy se nad našimi hlavami rozezvučely megafony a půda zaduněla pochodem násilnických tlup. A přes jedinou noc práce naše i našich předků byla smetena a úsilí, pro které se lidé obětovali, bylo náhle nadarmo. To vždy nějaký násilník chtivě nahlédl do naší země. To vždy někdo vyhlazoval naše nápisy, kácel naše pomníky, zakazoval naše zásady, páčil naše knihy.

Pane předsedo, Vy a Vaši přátelé jste dnes, kdy tato rozhlasová stanice začíná hovořit do naší země, svědky jednoho z takových našich nových začátků po katastrofě. Oušem jste více než svědky. Vy jste to umožnili. Je to větší věc, než abych Vám za ní děkoval obyčejným způsobem. Řeknu Vám raději, že Vaše rady se u nás setkávají s porozuměním. Promluvil jste o potřebě nahradit předválečný evropský systém malých států nějakým lepším a organisovanějším systémem. Nadhodil jste myšlenku federace a mluvil jste snad poněkud starostlivě, poněvadž jste si možná nebyl jist, jak to bude přijato. Dovolte, abych Vám řekl, že jak nám zde v exilu, tak, jak přesně víme, i našim lidem doma je jasno, že je naprosto nezbytno, se poučit ze zkušenosti. Milovali jsme svou svobodu tak jak byla, ale přece ne tolik, abychom se nad ní nedovedli nyní zamyslet. Winston Churchill má pravdu, když ve svých válečných pamětech napsal, že svoboda, kterou získaly malé středo- a východoevropské státy, přinesla jim v krátké době taková muka, jaká středověcí básníci vyhradili jen zatracencům. Nikdo, zejména ne malý národ, si nesmí dovolit nevidět fakta. A fakta jsou taková, že naše svoboda za pouhých 30 let dvakrát dospěla k největším národním katastrofám, že to byla svoboda přerušovaná periodami docela barbarské nesvobody. My, menší národy, měli jsme každou svobodu, i svobodu svářit se o maličkosti se svými sousedy a nevidět velké, všem společné nebezpečí. Měli jsme svobodu stěžovat si na trn v našem těle, když už byl připraven kůl, na který budeme naraženi. Jestliže pravidelným výsledkem naší svobody vždy po nějakém čase bývá nesvoboda a jestliže ve skutečnosti jsme žili v rychlém střídání volnosti a úplného otroctví, pak, není pochyby, byla nějaká chyba v systému. Je i naši povinností i našim sobeckým zájmem, abychom znovu uvážili svou situaci. Jistě potřebujeme nějakého odolnějšího systému svobody, než jsme dosud vytvořili. Nechceme-li být žebráky, kteří každých pět nebo deset let se rozprchnou do světa prosit a žadonit o navrácení svobody, pak musíme nalézt nějakou svou vlastní sílu. A ta může být jen ve spojení menších celků ve větší.

A nyní se obracíme k vám, bratři, doma. Chodíte mezi obrazy Stalina a Gottwalda, nedbáte jich a nesete v sobě obraz Masarykův. On kdysi vyslovil naši hlavní národní potřebu: Otázka československá, řekl, musí se stát otázkou světovou. Tim myslil, že máme smýšlet lidsky a demokraticky, že máme svou národní věc postavit do souvislosti se světovou kulturou a světovým pokrokem lidskosti. Jestliže to dovedeme, vždy se pohnou svědomí a lítost, kdykoliv na nás bude spácháno něco brutálního. Po dnešním dnu vám nikdo nemůže namluvit, že vaše otázka není otázkou světovou. Z vůle a z příspěvků šestnácti milionů amerických občanů byla vybudována tato stanice. To národ podává ruku národu, to světová demokracie se staví za své bojovníky v první linii. Svět si uvědomoval v únoru před třemi lety, že z rodiny svobodných národů se tehdy s vámi ztratilo něco cenného. My tady zatím jsme psali zprávy o vašem dnešním osudu ohnivými písmeny na stěnu světa. Ale vy sami, ne my tady, rozhodnete, jak věci uspořádat v našem domově, až bude jen zlou vzpomínkou vše to, co se dnes děje. Není na nás, abychom vám radili, co máte dělat. Vaše je riziko — a proto jen vám patří rozhodnutí o vašich činech. Je nám známo, jak se komunisté pokoušejí přeměnit vaši duši. Nemají nic, když ji nemají. Ale víme také, že když se po útrapách dne večer vrátíte domů, jste zase tím, čím jste vždy byli: svobodně myslícími lidmi. Tu ve svých čtyřech stěnách si každý den říkáte: lžou.

Ale — zachraňte děti! Víte lépe než my, jak to učinit, ale zachraňte je!

Jejich kultura je řada úřadů, jednajících zcela svévolně za účelem ochrany a ospravedlnění ničím neomezené vlády parazitní menšiny nad pracující většinou . . . Jejich kultura je škola, kde lžou, kostel, kde lžou, parlament, kde lžou také, tisk, kde lžou a pomlouvají, jejich kultura je police, které je propůjčeno právo bít a zabíjet . . .

Tato slova napsal před léty Maxim Gorkij a otiskly je Lidové Noviny 24. dubna.

SCHUMANOV PLÁN

JAN ŽAK (Mnichov).

PO dlhých mesiacoch vyjednávania dostáva plán na sjednotenie dvoch základných európskych priemyslov: ocele a uhlia smluvnej formy. Ani štádium ratifikačné, ktoré je plne v rukách parlamentov smluvných strán: Francie, Belgie, Holandska, Luxemburska, Itálie a Západonemeckej spolkovej republiky, nebude bez ťažkostí. Hlavný odpor proti plánu koncentruje sa vo Francii a v Nemecku. Lína francúzskych komunistov je daná Kominformou: z nej vyplýva i *stanovisko francúzskych komunistov* k Schumanovmu plánu. Opozícia nemeckých sociálnych demokratov, vedených Schumacherom, pohybuje sa na tej istej hladine *nacionálnych predsudkov*. Tieto však majú v Nemecku hlbšie a reálnejšie korene; Schumacher, vedený víziou pokrokového Nemecka, je rozhodnutý použiť i tento motív v boji o mocenské presadenie sa voči Adenauerovi, ktorý usiluje v celku o slušnú európsku politiku. I stanovisko nemeckých odborov je nacionálne podfarbené: význačný člen predsedníctva DGB Hans von Hoff horuje nie za práva robotníctva, ale za „Gleichberechtigung“ nemeckého podnikateľa v rámci celého projektu. Za dnešnej situácie bolo by pohromou pro Európu a pre všetky integračné plány, ktoré počítajú so zapojením Nemecka do európskeho rámca, keby v Nemecku došlo k víťazstvu sociálne-demokratickej opozície nad európsky orientovanou politikou nemeckého stredu a pravice. Tým viac, že ani bezprostrednému pozorovateľovi na mieste nebolo doteraz možné overiť si, do akej miery sú nacionalistické heslá Schumacherove taktikou, alebo vážnym politickým cieľom. Stanovisko francúzskej a nemeckej krajnej pravice tiež ešte nie je jednoznačné a môže spôsobiť ťažkosti.

Ako dobrý úmysel zúčastnených štátov utvoriť z šiestich národných priemyslov jednotnú výrobu, možno pokladať Schumanov plán už za realitu, ktorá potrebuje dnes iba formálnych sankcií. Tieto dobré úmysly sú dosť zreteľne definované v smluve, vypracovanej príslušnými odborníkmi. Od úmyslov k realite býva však cesta zdlhavá, zvlášť v prípadoch, kde ide o preklopenie protiv, aké existujú medzi nacionálnym a súkromno-vlastníckym pojmami tradičného oceliarskeho a uhoľného podnikania a nadnárodnou konštrukciou tohoto rozsiahleho priemyslu ako verejnej služby (s vylúčením partikulárnych a čisto ziskových interesov) celoeurópskym záujmom zvýšenia produkcie a

produktivity, zaistenia stáleho odbytu a zamestnanosti vo výrobných odvetviach, ležiacich na roznych štátnych územiach, znemožnenia vojnovnej produkcie, vyrovnania cenového a mzdového a podobne.

Jedným z výslovných cieľov Schumanovho plánu je urobiť pomocou neho prvý krok k západoeurópskej federácii. Súhlas s týmto konečným cieľom bol podmienkou členstva. Bola to predovšetkým táto apriórna podmienka a záväzok zúčastniť sa budúcej západoeurópskej federácie, ktorá odradila Veľkú Britániu od účasti na Schumanovom projekte. Bez ohľadu na stanovisko Británie ostáva európska jednota teoretickým i praktickým cieľom každého podnikania na kontinente. Z tohoto nadradeného európskeho hľadiska, ktorého praktickým výrazom chce Schumanov plán byť, treba posudzovať úspechy i neúspechy, docielené v rámci tohoto projektu. Dnes nemožno pochybovať, že by konkrétne ciele Schumanovho plánu: nemecko-francúzska spolupráca, odstránenia nebezpečia exkluzívne-nacionálneho zbrojenia zo strany Nemecka, vytvorenie jednotného priemyslu a trhu so všetkými hospodárskymi výhodami, spojenými s tou ideou, nestotožňovali sa s ideálom celoeurópskym tak, ako sa nám on v praktickej oblasti javí. Materiálne záujmy nacionálne objavujú sa však na všetkých stranách pod povrchom týchto obecných prijatých zásad. Záujmom Francie je získať prístup k lacným zásobám uhlia v Nemecku a odstrániť cenovú diskrimináciu, spôsobenú zmonopolizovaním odpredaja nemeckého uhlia. Rozbitie nemeckých horizontálnych i vertikálnych monopolov v obore produkcie ocele a uhlia je v záujme celej Európy, ak Francúzi s týmto záujmom nebudú súčasne presadzovať i svoje partikulárne záujmy: Zásoby železnej rudy v Saarsku volajú silne po svojom doplnku — po uhlí. Nemeckým interesom je samozrejme zachrániť, čo sa z nemeckej prevažy zachrániť dá. Nemecké nádeje shrnul azda najlepšie istý nemecký odborník v hospodárskej prílohe nemeckej „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, venovanej Schumanovmu plánu, slovami: „... Tak, ako bol nahradený Morgenthauov plán plánem Marshallovým, nahradí sa porútsky štatút plánom Schumanovým.“ Politické udalosti vraj diktujú túto logiku vývoja vecí v Nemecku. Politicky sleduje Nemecko odstránenie všetkých obmedzení vo výrobe. Súkromné interesy sledujú tiež svoje ciele: pred 9-timi

mesiacmi hľadaly v Schumanovom pláne útočisko pred prebytkami a kontrakciou výroby; dnes; keď je na obzore konjunktúra, spôsobená defenzívnym zbrojením slobodného sveta, ide im o odstránenie obmedzenia výroby ocele a zaisťovanie čo najväčšieho podielu na možnostiach odbytu a zisku. Pokiaľ zostanú uholné a ocelárske komplexy v súkromnej držbe, budú tieto súkromné motívy účinkovať vždy pod povrchom. Dobrým korektorom týchto súkromných záujmov pre budúcnosť by mohlo byť pristúpenie Veľkej Británie do Schumanovho koncernu a poštátnenie uholného a ocelárskeho priemyslu v Nemecku, požadované Schumacherom. Ako sme však upozorňovali, mohlo by víťazstvo Schumacherovo zmeniť vývoj vecí i po inej stránke. Zatiaľ je mezinárodné spoločenstvo, vyplývajúce z návrhu Schumanovho, v podstate súkromným kombajnom s primiešaním vertikálneho a horizontálneho verejného dozoru: Nad súkromnými firmami stojí predovšetkým „High Authority“, složená s odborníkmi, nie z delegátov jednotlivých zemí. High Authority neadministruje komplex podnikov, spadajúcich do jej kompetencie, zasahuje iba za určitých, presne vymedzených okolností; jej funkcia je hlavne intervenčná, nie výkonná. Nad týmto mezinárodným úradom stojí v smere kolmom ministerská rada a spoločné zhromaždenie, volené zemskými parlamentami. V smysle horizontálnom funguje kontrolne určitý poradný sbor, skládajúci sa zo zástupcov podnikateľov, robotníctva a spotrebiteľov. Široký záujem európsky môže dobre reprezentovať hlavne toto posledné grémium, složené na báze nacionálnej. Cesta vyrovnania medzi európskymi podnikateľmi a robotníctvom, eventuálne medzi zástupcami podnikateľov a spotrebiteľov je priamejšia cesta k jednotnej Európe, ako cesta kompromisov inter-nacionálnych.

Naznačili sme hneď na začiatku, že Schumanova konštrukcia môže byť práve tak Medzinárodným ocelárskym kartelom, nechvalne známym z dôb predvojnových, ako prvoradým európskym projektom verejného prospechu. Záleží na tom, aký duch v tejto organizácii prevládne: či to bude starý kartelársky a ochránársky duch, udržiavajúci investície i produkciu na nízkej úrovni, duch, ktorý udržiava monopolistické ceny a rozdeľuje trh na výlučné záujmové oblasti a či to bude duch všeužitočného a napredujúceho podnikania na celo-európskej báze. Európske ocelové a uholné spoločenstvo má všetky predpoklady rozmiestnením výroby do najvýkonnejších jednotiek, špecializáciou, garantovanými dlhodobými investíciami za americkej podpory docieľiť zníženie výrobných nákladov, zníženie cien uhlia, koksu, ocele a

liatiny postupne na úroveň najlacnejších európskych producentov a docieľiť tak rozšírenia hlavne nevojnového odbytu. Zásada nízkych cien je fixovaná priamo v smluve. Cenovej výhody sa má podľa plánu dostať všetkým členským zemiam, pretože plán sleduje odstránenie vzájomných colných a obchodných prekážok. Ak dojde v dohľadnej dobe skutočne k podstatnému zníženiu cien uhlia a surovej i liatej ocele, bude to dôkazom, že európsky uholný a ocelársky koncern sleduje túto, všeobecne prospešnú európsku líniu. Ak sa dividendy zo zhospodárenia produkcie neobjavia v cenových sníženiach, bude európska obec vedieť, že zisky sú v súkromných vreckoch.

Európsky oceliarsky a uholný koncern musí ostať otvorenou cestou k obozretnej, avšak permanentnej expanzii, nie útočiskom k výrobným kvótam a kartelizovaniu. Treba dúfať, že po skúsenostiach prejde High Authority od dodatočných intervencií k predvídaní a budovaniu predpokladov odbytu, k aspoň hrubému plánovaniu investícií a výroby. Jej dnešné funkcie sú v tomto smere zatiaľ malé, jej pôsobnosť je iba veľmi obozretne opísaná. Bez pozitívnych opatrení High Authority a členských vlád smerom k plánovaniu výroby a zaisťovaniu odbytu, stane sa táto nádejná inštitúcia púhou ústredňou na rozdeľovanie zmenšujúcich ziskov z klesajúcej produkcie dvoch základných statkov, na ktorých sa zakladá ľudský blahobyť. Skutočné európske spoločenstvo možno vybudovať iba na prosperite a štabilitate hospodárskeho podnikania v celoeurópskom rámci.

I v inom smere je Schumanov plán veľkým experimentom, ktorý, ak sa podarí, môže sa stať sľubným počiatkom ďalších pokusov: Smlouva o Schumanovom projekte obsahuje veľmi podrobné a dômyselné opatrenia na takzvané prechodné obdobie, v ktorom väzí koreň zla a ťažkostí všetkých integračných projektov. Kombinovanými príspevkami of High Authority a príslušného štátu má sa firmám likvidujúcim svoju doterajšiu výrobu zaručiť hladký prechod k výrobe inej. Opäť, ak ani tu neprevládnu súkromné záujmy nad záujmami verejnými a ak sa podarí vyhnúť poruchám v zamestnanosti v dotyčných odvetviach, dôkaz o možnosti integrácie na širšej základni bude poskytnutý.

Úspech či neúspech v naznačených smeroch rozhodne o úspechu celého projektu. Schumanov plán nie je spolčením za cieľom ziskovým. Verejno-záujmové prvky prevažujú v ňom natoľko, že tvoria jeho pravú podstatu. — Schumanov plán je spolčením v záujme európskom. Je to príklad súčasného znárodnenia i odnárodnenia priemyslu — prvý svojho druhu.

OSUD ČESKÉ SOCIOLOGIE

V. MAN (Již. Amerika).

JEDNIM z nejtypičtějších rysů totalitní společnosti je systematické usměrnění a potlačení svobodné vědy. Fašistické a komunistické režimy se právem svobodného vědeckého myšlení obávají neboť oficiální ideologie rasismu, korporativního státu nebo historického materialismu jsou v přímém rozporu s výsledky moderního vědeckého bádání, které v mnohém překonalo upřílišněné a často lehkovážné generalisace různých teorií devatenáctého století. Na místo potlačené vědy staví fašismus a komunismus stranickou ideologii, kterou vládními dekrety prohlásí za jediné správnou a pravdivou a jejíž esenci, vyjádřenou souborem populárních hesel a agitačních frází, jsou ochotny čas od času podle potřeby obměňovat a přizpůsobovat dané hospodářské či politické situaci. Tak místo svobodné vědy vzniká totalitní dogma, místo svobodných vědeckých pracovníků se vytvářejí státní úředníci, kteří poslušně reprodukují rozkazy svých politických zaměstnavatelů, a místo svobodných vědeckých ústavů a institucí se instalují filiálky ministerstva propagandy. Komunistická strana, stejně jako kdysi NSDAP, nahradila školní učebnice politickým katechismem.

Je přirozené, že se úsilí totalitní ideologie usměrnit vědu především koncentruje na ty vědecké obory, jejichž okruh zájmu se nějakým způsobem dotýká pseudovědeckých pouček a hesel nadiktovaných oficiální stranou. Vliv Dr. Goebelse nebo dnešního ministerstva školství v Praze se tedy neprojeví tolik v přednáškách universitního profesora botaniky nebo v kursu řečtiny, nýbrž spíše tam, kde se jedná o problémy rasy nebo společenského vývoje.

Neblahé důsledky únorového puče v životě české vědy jsou zhruba známy. Situaci vyjádří krátké konstatování: těžiště mnohých vědních oborů se přesunulo z Karlovy university do Ústředního sekretariátu KSČ na Příkopech a v těch oborech, kde vliv státního marxismu se neprojevil bezprostředně v materii samotné, aspoň vedoucími autoritami byli zásadně prohlášeni věrní strániční příslušníci.

Ze všech oborů je nejvážněji postižena sociologie. Je absurdní skutečností (kterou lidé zde v cizině nejsou vůbec s to pochopit a přijmout jako „reálný fakt“), že sociologie byla nařízením ministerstva školství zrušena jako samostatný učební obor, že byla anulována jako věda, že komunisté politickým dekretem ustanovili sociologii za neexistující.

Tragický význam nepřátelského postoje komunistických vládních činitelů vůči sociologii spočívá především v tom, že potlačením této „reakční, buržoasní pavědy“ (cit. Rudé právo) byla dočasně umlčena jedna z nejpłodnějších a nejvyvinutějších složek českého kulturního dění.

Sociologie je věda mladá a její základní principy byly položeny teprve v polovině minulého století. Do českého vědeckého života ji uvedl Masaryk a úlohu, kterou hrála v české společnosti, charakterisuje okolnost, že oba presidenti demokratické české republiky byli původně profesory sociologie. Nadějný vývoj české sociologie byl únorovým pučem přerušen, nejen ke škodě české národní kultury; jejím „zrušením“ utrpěla evropská věda vůbec, protože není nadšázkou tvrzení, že mezi malými evropskými národy hrála česká sociologie vůdčí úlohu.

Několik slov o situaci, v níž zastihla českou sociologii druhá světová válka a tragický únor 1948. Jak již bylo řečeno, sociologické myšlení probudil u nás Masaryk a Comte-Humeovský postoj, který od něho většina jeho žáků-sociologů převzala, nejvíce přispěl k tomu, že sociologie u nás pevně zapustila kořeny jako empirická věda.

Rozvoj české sociologie se zhruba odehrál v rozmezí tří generací a prakticky jej můžeme ztožnit s trojí generací universitních profesorů. Z druhé generace sociologů a většinou přímých žáků Masarykových je třeba uvést Dr. Ed. Beneše, B. Foustku, E. Chalupného, Jos. Krále, Arn. Bláhu, F. Modráčka a A. Uhlíře. Třetí generaci představují jména Ot. Machotka, Zd. Ullrich, K. Galla (Karlova universita) a J. L. Fischer a prof. Obrlík (Masarykova universita). K sociologickému ruchu přispívala „Masarykova sociologická společnost“, založená roku 1925, vydávající dvě řady „Sociologické knihovny“. Později byl založen časopis „Sociální problémy“ (Praha) a „Sociologická revue“ (Brno).

Německá okupace a uzavření universit přerušily veřejnou vědeckou činnost sociologů, avšak po skončení války se sociologie probudila k novému životu. Živý zájem nové generace studentstva o sociologii se projevil nadprůměrným vzrůstem počtu těch, kteří volili sociologii jako hlavní obor svého studia, přestože sociologie nebyla vyučovacím předmětem na středních školách a doktoři sociologie neměli téměř naděje uplatnit se přímo ve svém oboru mimo universitní půdu.

V únoru 1948 byly ze sociologů druhé gene-

race vědecky činni pouze J. Král (Karlova universita), Arn. Bláha a Chalupný (Brno) a z generace třetí Ot. Machotka, Zd. Ullrich a K. Galla působili na Karlově universitě a J. L. Fischer na Masarykově. Prof. Obrlík byl toho času na pozvání Rockefellerovy nadace v USA.

Destruktivní činnost komunistů se projevila od prvního dne od uchopení moci. S heslem „sociologie — sídlo reakce“ dosadili za asistenty sociologických seminářů věrné stranické příslušníky, po útěku prof. Machotky do ciziny povýšili na jeho nástupce středoškolského učitele a marxistu Dr. L. Svobodu, čímž získali rozhodující kontrolu nad absolventy podávajícími disertační práce, proti zbývajícím profesorům plánovitě počali uveřejňovat v Rudém právu a Tvorbě útočné články a vybraní donašeči zapisovali a shromažďovali během jejich přednášek a seminářů obviňující materiál. Postupně přestaly vycházet „Sociální problémy“ a „Sociologická revue“, Masarykova sociologická společnost přerušila činnost, representantům české sociologie nebylo povoleno zúčastňovat se sociologických kongresů na Západě, disertace psané v duchu objektivní vědy byly zamítány, do seminářů nepřicházela nová sociologická literatura. Slovo „sociologie“ se stalo v komunistickém slovníku synonymem slova „reakce“.

Dnešní stav sociologie doma. Nařízením ministerstva školství byli kvapně pensionováni prof. Král a Bláha. Chalupný, který projevil určitou snahu spolupracovat s komunistickým režimem, jest pravděpodobně dnes již také v pensí. Jediný sociolog, který se otočil po větru a stal se přes noc pravověrným marxistou, je K. Galla. Dosud přednáší. Posléze sociologie byla „zrušena“ a studium sociálních problémů přičleněno k filosofii. Místo sociologie se přednáší historický materialismus. Zvláště smutný byl osud těch studentů, kteří se vyvíjeli pod vedením dřívějších profesorů a které únor zastihl těsně před závěrečnými zkouškami. Měli na vybranou: zapomenout, že existuje to, co stoletý vědecký vývoj shrnul pod obecný pojem „sociologie“ a naučit se zpaměti omleté for-

mulky z bible marx-lenin-stalinismu, nebo pověsit své studium na hřebík a odejít z university do „praktického života“.

Umlčením sociologie se přetrhlo generační kontinuum, které je nutnou podmínkou existence každé vědy. Vypění čtvrté generace českých sociologů bylo již oddáleno šestiletou nacistickou okupací a tři léta relativně svobodné poválečné university bylo příliš krátkou dobou pro vyškolení nového kádru sociologických odborníků. Dnes staří sociologové žijí v ústraní a studentům sociologie, ať již s diplomem či bez něho, jsou upřeny všechny základní předpoklady vědeckého rozvoje: odborné vedení, nová literatura, svobodná vědecká činnost. K tomu přistupuje intenzivní nápor prostředí infikovaného demagogií, lži a podvodnými pseudovědeckými hesly, jejichž účelem je rozleptat kritický postoj a samostatné myšlení — vlastnosti též nezbytné pro vznik mladých vědců.

Není nesnadné si představit budoucnost. Několikaletým působením marxistické scholastiky v hermeticky uzavřeném prostoru dosáhnou komunisté u mladého studenta to, co v podstatě zamýšlejí. Slovo sociologie se stane pro mladého vysokoškoláka prázdným, neznámým a zapomenutým slovem.

Osud české sociologie dnes spočívá v rukou těch několika jedinců-sociologů, kterým se podařilo opustit komunistickou ČSR a kteří v exilu buď pokračují ve své pedagogické činnosti, mají možnost a vůli dostudovat nebo alespoň soukromě pokračovat v odborném sebevzdělání. Pro českou sociologii je štěstím, že oba representanti t. zv. pražské sociologické školy jsou „venku“ a působí na universitách v cizině (Ot. Machotka v New Yorku a Zd. Ullrich v Egyptě). Je také pravděpodobné, že hrstka českých studentů sociologie žijících v exilu utvoří základ a jádro, z něhož jednou vyroste čtvrtá generace českých sociologů, dojde-li k obnově československé demokracie. Neboť osud naší i světové sociologie je životně spjat s osudem demokratické společnosti.

Můj socialismus, to je jednoduše láska k bližnímu, humanita. Přeji si, aby nebylo bídy, aby všichni lidé slušně žili práci a v práci, aby každý měl pro sebe dost místa. Humanita, to není bývalá filantropie; ta jenom pomáhá tu a tam, ale humanita hledí opravit poměry zákonem a řádem. Je-li to socialismus, tož dobrá.

T. G. MASARYK.

PANOPTIKUM UTOPIÍ

MIROSLAV RAŠÍN (Již. Amerika).

I.

Tato studie není v linii moderního myšlení dnešní vědy, která se domnívá, že všechno může vypočítat, předvídat, zorganizovat, předepsat. Je-li čtenář přesvědčen, že „hospodářbytu“, pak mu budu vděčen, věnuje-li chvíli na přečtení a přemýšlení. Domnívá-li se, že můžeme prostou či složitou či integrální či nejsložitější rovnici vypočítat budoucí výsledek, pak jej prosím, aby se zamyslel nad mou úvahou, zda přece jen v hospodářství neplatí spíše rovnice $2 + 2 = 5$, či $2 + 2 = 3$ či někdy dokonce $2 + 2 = 0$.

UVĚDOMILI jste si někdy, že žijeme v době utopické? Není utopická v tom smyslu, jak si autoři různých utopií představovali, zdaleka nikoli: nežijeme ve vysněném mileniu. Utopický charakter dnešní doby je spíše v tom, že je plná šarlatánství, barnumštiny — právě tak jako všechny ty utopické sny i systémy minulosti nesly v sobě rysy šarlatánství: někdy idealistického jindy prostě nezodpovědného. Vždy však vyústily v nezdaru, poněvadž nepočítaly s lidskou přirozeností. Všechny utopie sociální i hospodářské příkládaly a příkládají lidem a jejich vůdcům povahu, pohnutky a činy naprosto imaginární, neskutečné. Jejich lidé nejsou z masa a kostí, nemají vášni, nemají srdce. Někdy jsou to ideální sochy z mramoru jak v řeckém chrámu či gymnasiu, jinde zase figuriny z vosku: vypadají jako lidé, jsou oblečení jako lidé a nejsou to lidé: panoptikum. A dnes jsou to roboti. Dnes se i hýbají a mluví jako lidé. Ale nemyslí jako lidé. Panoptikum.

Naše panoptikum počíná ve starém Recku. Ctihodný Plato má čest býti první mramorovou sochou této podívané. Přecenil moc a sílu lidského intelektu. Ethika pro něj byla totožna s věděním. Jen mudrc může žít život mravný. Na tom založil svou utopickou Republiku, idealistickou diktaturu elity mudrců. Motiv: prudce vykvetlá svoboda Atheňanů, blahobyt, umění a přepych ukazovaly svůj rub v sobectví, korupci, lakomství, občanské nekázní, vyúsťující v názor lidu, že stát má sloužit občanům a nikoli naopak. Z toho všeho plynoucí honba za výnosnými, poněvadž úplatnými místy ve vládě a správě. — A tu Plato ve své rovnici, věděním = mravnost, sešel na cestu utopie: rozdělil prudkým ranhojičským řezem politiku od hospodářství. V jeho Republice jsou dvě skupiny lidí: 1) výrobci, kteří v zájmu hospodářského prospěchu směřují dále pokračovati v individualismu, v soukromém podnikání, jsou však vyloučeni z

veřejných funkcí, 2) strážci a válečníci, jimž je svěřena správa a obrana země, jsou sprostě povinností vydělávati si živobytí a jsou živeni výrobní třídou, ale jen ve standardu rovném chudobě a askesi. Bez vlastnictví, domovů, manželek, soukromí, bez svobodného projevu osobnosti. Elita filosofů (t.j. moudrých, vědoucích) řídí stát ve shodě s věčnými principy rozumu.

Při vši úctě k idealismu a optimismu Platonu nelze přehlédnout otrásající neskutečnost a nelidskost schématu. Lze omezit jednu třídu národa na ctnosti hospodářské jako pilnost, střídmost, šetrnost, vynalézavost atd.? Druhou třídu na ctnost vojenskou, jako statečnost, poslušnost, odříkání? A třetí třídu na ctnost státnickou, jako obětavost, prozíravost a moudrost? Lze vůbec reálně mysliti, že by všichni občané neměli nejen tutéž povinnost všech ctností, ale i právo na tytéž ctnosti? Lze si vůbec skutečně představitu řádnou společnost, v níž jedni, svobodní, budou řízení druhými, nesvobodnými, či vice versa? v níž bude hospodářská svoboda na straně jedné a politický kolektivismus na straně druhé?

Otec téměř všech utopií, Plato, je věčně velký ve svém tragickém (pro nás, děti dneška, tragickém) omylu: rozumem logicky pojatý řád sociální je podle něj geometrický obraz a k uskutečnění stačí, aby jej lidé pochopili. Po všechny časy, bohužel, je mudrc — dnes říkáme intelektuál — v nebezpečí mylné domněnky, že poznání zla stačí k tomu, aby je lidé opustili a poznání dobra k tomu, aby je činili. Jen lidé skutečně moudří — a ti nemusí nezbytně být intelektuály — vědí, že k řádu skutečně lepšímu, než který v daném okamžiku existuje, je třeba znáti surovinu, z níž řád má být vytvořen — a to je člověk. Proto nenalézám v Panoptiku utopií Aristotela, který ve své Politice empirickým pozorováním se vyhnul simplicismu rozumových

(Pokračování na straně 102).

LIDÉ A UDÁLOSTI

RAUDIO Free Europe zahájilo českým a slovenským vysíláním dne 1. května 1951. Rozhlasová stanice, která patří k nejsilnějším v Evropě, vysílá na střední vlně 417.2 m. Aby si naši čtenáři mohli vytvořit přesnou představu o tom, co naši doma dnes z Mnichova poslouchají, přinášíme program jednoho dne s udáním vysílací doby.

RANNÍ POŘAD:

- 5.00 Zahájení vysílání a zprávy.
- 5.15 Na pochod.
- 5.30 Zemědělské vysílání (opakování)
- 5.45 K událostem dne (opakování).
- 5.55 Chystaný pořad dnešního dne.
- 6.00 Zprávy.
- 6.15 Na pochod (opakování).
- 6.30 Zemědělské vysílání (opakování).
- 6.45 K událostem dne (opakování).
- 6.55 Chystaný program dnešního dne.
- 7.00 Zprávy.
- 7.15 Ukončení ranního vysílání.

POLEDNÍ POŘAD:

- 12.00 Zahájení vysílání a zprávy.
- 12.15 Vzkazy domovu (opakování).
- 12.30 Dostaveníčko s Evou (opakování).
- 12.55 Chystaný pořad dnešního dne.
- 13.00 Zprávy.
- 13.15 Vzkazy domovu (opakování).
- 13.30 Vysílání pro ženy (opakování).
- 13.45 Hudební pořad.
- 13.55 Chystaný pořad dnešního dne.
- 14.00 Zprávy.
- 14.15 Ukončení poledního vysílání.

VEČERNÍ POŘAD.

- 18.00 Zahájení vysílání, zprávy ve zkratce.
- 18.05 Dostaveníčko s Evou.
- 18.30 Vysílání pro ženy.
- 18.45 Studenti doma i ve světě.
- 19.00 Zprávy ve zkratce.
- 19.05 Hudba pro náladu.
- 19.20 Zprávy.
- 19.35 K událostem dne.
- 19.45 Vzkazy domovu.
- 20.00 Zprávy ve zkratce.
- 20.05 Mezinárodní komentář.

- 20.15 Rozmarné úvahy.
- 20.40 Dělnický pořad.
- 20.55 Přehled zítřejšího pořadu.
- 21.00 Zprávy ve zkratce.
- 21.05 Lidový hudební pořad.
- 21.15 Národohospodářský program.
- 21.30 Vot kultura.
- 21.45 Voláme komunistickou stranu Československa.
- 22.00 Zprávy ve zkratce.
- 22.05 Mistři západní hudby.
- 22.45 Čteme ze zakázaných knih.
- 23.00 Zprávy ve zkratce — zpravodajství.
- 23.15 Rub a líc.
- 23.30 Před půlnocí.
- 23.55 Chystaný pořad dnešního večera.
- 24.00 Zprávy ve zkratce.
- 0.05 K událostem dne (opakování).
- 0.15 Voláme komunistickou stranu Československa (opakování).
- 0.30 Mezinárodní komentář (opakování).
- 0.40 Zprávy, diktované zpomalenou rychlostí.
- 0.55 Ukončení vysílání.

*

Že tento program je velmi účinný a působí pražské komunistické vládě velké starosti, potvrzují zprávy, které přicházejí. Je známo, že Praha dne 21. května podala ostrou protestní notu americkému velvyslanectví. Psal o tom celý světový tisk, ale také české noviny ji přinesly v nezkráceném znění a od té doby uveřejnily řadu rozhořčených článků. Nepochybujeme, že tyto, v poušti, kterou představuje dnešně denní tisk doma, byly čteny s největším potěšením. Jistě by komunistické ministerstvo informací, které rozhoduje, o čem se bude nebo nebude psát, tuto kampaň nepřipustilo a raději, jako zpravidla, každou zprávu potlačilo, kdyby mohlo. Hlas Svobodné Evropy našťástí cenzurovat nemůže.

Nutno očekávat, že komunisté se pokusí mnichovské vysílání rušit, jak to již ostatně bez velkého úspěchu činí a jistě se budou namáhat dále. Ale hlas pravdy nelze umlčet.

M. J. (Londýn).

ČINA, jak stále více se ukazuje, kráčí po stalinových cestách. Po první poměrně mírné etapě komunistické vlády v Číně se nyní režim Mao Tse Tunga ukazuje v svém pravém světle: bolševický teror nahradil dřívější taktické kokeťování s „třídním nepřítelem“. V čínských městech zvláštní údernické skupiny vyhledávají a zatýkají „kontrarevolucionáře“, „nepřátele lidu“, „reakcionáře“, „bandity“, a příslušníky „podvrtných náboženských sekt“, kteří „jsou ve službách Kuomintanu a západních imperialistů“. Zatčení nešťastníci jsou předváděni před desetitisícová shromáždění lidu, k tomuto účelu zvláště svolaná a nakomandovaná. Půda je připravena ohnivými a krvelačnými projevy komunistických řečníků; „lid“ je vyzýván, aby proti zatčeným vznesl „obvinění“, aby je ponížil, insultoval a posléze „jednomyslně odsoudil“ k smrti. Souzeným není poskytnuta sebemenší možnost obhajoby; z davu se ovšem nikdo neodvážá vystoupit na obranu obžalovaných, aby se sám v zápětí nadostal na jejich místo. Popravy jsou prováděny ihned po „rozsudku“.

Průběh těchto masakrů je vysílán komunistickým rozhlasem a přenášen pouličními ampliony. Komunistická propaganda oznámila s pyšnou, že 700.000 lidí poslouchalo rozhlasový přenos jednoho z takovýchto „soudních řízení“ v Kantonu; že na základě rozsudku, vyneseného na shromáždění 110.000 lidí, bylo v Hančau popraveno 50 „kontrarevolucionářů“. Denunciace jsou nyní požadovány jako důkaz loyality k „nové Číně“. Hančauský rozhlas uvedl za vzor 14letého hochy, který udal příslušníka své vlastní rodiny z politických přečinů; za tento čin se hochovi dostalo pochvaly a Svaz mládeže ho obdaroval plnicím perem.

Komunistická, revoluční a „pokroková“ Čína se pravým dialektickým skokem dostala zpět do nejtemnějšího středověku. Staří inkvisitoři, kteří jednak neměli k dispozici dnešní technické prostředky k ovládnutí a manipulování davů, jednak byli natolik liberální, že alespoň poskytovali svým obětem jakousi možnost obhajoby a odvolání, jsou naprosto zastíněni „spravedlností“ čínských bolševiků. Levicoví zmatenci a pseudo-liberálové na Západě, kteří trávili poslední léta proklínáním korupce Kuomintanu a velebením a opěvováním velikého Mao Tse Tunga, jsou nyní poněkud v rozpacích nad novou humanitou svého orientálního komunistického přítele.

Hysterie čínských bolševiků jest z části důsledkem přirozeného vývoje „lidově demokratické“ autokracie, z části však také byla způsobena příčinami politicko-vojenskými, zvláště neúspěchem jejich agrese v Koreji. Po naprostém fiasku čínské květnové ofensivy proti

vojskům Spojených národů si i Mao a jeho pomocníci pravděpodobně uvědomují, že další expanse komunistického imperia v Asii bude narážet na stále vzrůstající překážky. Jediným úspěchem velkorysých komunistických plánů v Asii bylo v tomto roce vojensko-diplomatické ovládnutí Tibetu, umožněné váhavým a naktivním postojem indické vlády; s hlediska strategického však tento úspěch není příliš důležitý. Komunistické naděje na pohodlné obsazení Formosy, která by byla důležitým nástupištem k ovládnutí Filipin a ostatních pacifických ostrovů, byly zmařeny díky postoji Spojených států. Situace v Malaji a Indočíně se nevyvíjí způsobem pro komunisty příznivým. A konečně nejtěžší ranou jejich prestiži na Dálném východě, ranou, která nenapravitelně porušila užitečný mythus o nepřemožitelnosti ohromných komunistických armád, je impozantní způsob, jímž americká a spojenecká vojska v Koreji vyvrátila Stalinovo a Maovo proroctví o tom, jak budou „zahnána do moře“.

I na diplomatickém poli počínají čínští komunisté sklízet neúspěchy. Vedle ráznějšího postoje Spojených národů je v tomto směru příznačné stanovisko britské. Britská vláda ve své snaze „usmířit“ čínské komunisty dlouho zacházela takřka až do nemožnosti. V době, kdy čínské armády již útočily proti vojskům Spojených národů v Koreji, žádala Velká Británie stále ještě, aby komunistická Čína byla přijata do Spojených národů. Britským argumentem bylo poněkud groteskní a nelogické tvrzení, že čínští komunisté vládnou v Číně de facto a že tudíž tento stav má být „realisticky“ uznán jejich přijetím do OSN. (Gen. Franco je u moci ve Španělsku již 12 let, nepochybně pevněji než je Mao u moci v Číně; jeho vojska se nedopustila zahraniční agrese proti vojskům Spojených národů; přesto však britské vládě dosud nepřišlo na mysl, že na základě téhož argumenu již dávno měla prosazovat přijetí Španělska do OSN.) V poslední době však i Anglie pomalu dochází k názoru, že stále ústupkářství není politikou o nic výhodnější vůči asijským než vůči evropským komunistům.

V Číně samé se odpor proti komunistickému režimu jeví u mnohých, kteří dříve Maoa podporovali. Rozčarování čínští vojáci, vyslaní na jatky do Koreje, kde mají sloužit imperialistickým plánům svých vlastních a sovětských vládců, se při vhodných příležitostech počínají vzdávat spojeneckým vojskům. Aktivní i pasivní resistance proti režimu roste, zvláště na čínském jihu.

H. J. H. (Londýn.)

VE chvíli, kdy píšeme tuto glosu, se zdá, že Dr. Mosadegh, perský ministerský předseda, počíná cítit marnost svých snů o tom, že jeho portrét bude jednou zavěšen na čestném místě v nějaké budoucí galerii osvoboditelů východních národů z kapitalistického jarma. Vášně, s níž jednal ve věci znárodnění majetku Anglo-Iranian Oil Company, snad mu k této naději dávala jisté, i když velmi subjektivní právo. Avšak málokdy bylo předem tak jasné, že objektivní výsledek bude zklamání a že jméno dnešního národního hrdiny bude mít i v dějinách vlastního národa silné herostratovský názvuk.

Půjde-li další vývoj jen podle logiky skutečností dnes známých, může být výsledek nacionalizační akce jen dvojitý. Buď bude znárodnění provedeno důsledně, pak britští odborníci opustí Abadan a loďstvo Anglo-Iranian bude řízeno k jiným břehům. Perské zlato poteče do moře a stát bude vydán finančnímu a politickému krachu. Nebo Persie dojde k rozumnému kompromisu s Velkou Británií a přijme řešení, které by krylo jak její prestiž, tak i finanční zájem.

Ve hře tak komplikované, jako je spor o olejová pole, nutno však počítat i s překvapeními, a to je na této nevypočitatelné půdě, kde se z persko-britského konfliktu mohou vyvinout i další, závaznější komplikace. Mohou přijít především z komunistické strany. Nemůže-li Rusko z technických důvodů využít perský petrolej pro svoji dnešní mobilisaci, lze

čekat, že učiní vše, aby jej odevrátilo od cest, jimiž šel až dosud. K úžasu mnohých — méně našemu — zakázaná strana Tudeh (komunistická) se objevila jako silný zastávce hnutí vedeného vůdcem pravicové nacionální strany (Dr. Mosadegh) a je pravděpodobné, že nepustí tak lehce posice v bojovném stadiu konfliktu získané.

Ať jsou však budoucí překvapení jakákoli, podstata perské lekce je už dnes jasná. Ukazuje, že přeceňovat hospodářské argumenty je stejně nebezpečné, jako je nedoceňovat. Vedle nich udává politický tón změtí citů, měnicích se ve vášně, a americko-britská podpora z ostatným zemím by stála jen na jedné noze, kdyby byla jen hospodářského rázu.

Perská petrolejová aféra by měla být pro Západní země ukazatelem, jak se jejich posice v Orientě oceňuje. Jistě by nebyla vznikla, kdyby síla Západní koalice byla taková, že by se vtiskla do mysli každého perského analfabeta. Zdá se, že i lidé velmi vzdělaní byli však na pochybách o této síle. Petrolejová aféra hrozí proto státi se článkem serie, jejíž řetězové rozmnožování se lze zastavit jen vahou skutečné moci, spojené s rozumným pochopením místních problémů zemí, v nichž se stýká svět komunistický se světem svobodným. Bylo by mylné vidět problém Abadanu jen pod zorným úhlem petrolejových polí. Potenciální nebezpečí z něho plynoucí pro jiné země je daleko generálnější a má silně korejskou příchut'.
A. S. (Londýn.)

EXILOVA POESIE :

Z CYKLU „BLAHO SLAVENÍ“.

J. K.

*Zmije a baziliškové,
lvi a hadi
jsou na našich cestách, Pane.
My bychom rádi šli,
ale jak nám bude,
až uvidíme pokousané nohy dělátek?*

*Myslíš, že potoky postačí vyplachovat rány,
myslíš, že tráva postačí tkát obvazy,
myslíš, že jatelníky postačí přikrýt
všechny mrtvolky po boji?*

*Zmije a baziliškové,
lvi a hadi
jsou na našich cestách, Pane,
světélkují jejich oči nedočkavě,
ale v táboře tuláků a žádostivců,
panuje váhavost.*

*Kde jsou nashromážděny pušky a meče?
Kde je přichystán háj,
v němž naši nemocní přečkají špatné dny?
Myslíš jsi na všechno, Pane?
kde sebereme praporek bitevní?*

*Cvakání zubů a proklínání
je slyšet s druhé strany.
Až po nich budeme šlapat,
neohluší nás jejich vřava?*

*Ale zdá se, že už je pozdě,
protože naše srdce se už rozhoupávají
a brzo začne naše veliká touha vyzvánět.
Litujeme, že vykročíme nepřipraveni,
ale teď už zbývá jen
naplnit potoky, orosit trávu, rozprostřít
široké stinné listy.*

NOVÁ LITERATURA:

KULTURNÍ HŘBITOV

V minulém čísle přinesli jsme úvahu o problematice básnické tvorby dnešních dnů a poesie v exilu zvláště. Otiskli jsme také několik ukázek poesie, která zde vzniká, kterak naši mladí literáti hledají.

Dnes chceme našim čtenářům ukázat, jak tvoří a co tvoří naši komunističtí básníci doma a jak vyhlíží literární kritika a celá kulturní atmosféra v Praze. Použijeme k tomu několika citací z pražského tisku.

*

Kritika Václava Pekárka o básnické sbírce Viléma Závady „Město Světla“.

„Veliká je radost Viléma Závady z naší nové skutečnosti a přímo vrcholí v básni „Stalinův úsměv“. Celou stalinskou politiku, všechny ty ofensivy práce na polích, v továrnách, dolech, která mění pouště v úrodná pole, vidí básník v stalinském úsměvu. Závada rozeznává jasně dvě fronty: Frontu války a míru, života a smrti, práce a vykořisťování. A vidí vše velmi názorně. Kopec, v němž jsou utajeny zásoby čediče, je kapitalista:

*„Vyulastnili jej bez náhrady
a povolali dlaždiče
by nám vydláždili ulice.“*

V básni „Úderníci“ Závada přímo promilovává výrobky, vycházející z lidských rukou. Jen poslyšte: „Všechno plane v nich jak v ženách zamilovaných.“ Básníka samého pak přirovnává ke kominíkovi, který se vrhá do ulic a na lidi a protáhne jim duše, aby měly dobrý tah a hořely vysokým plamenem.“

(Lidové Noviny, 12. ledna.)

Výtvarný kritik Jiří Pelikán:

„Proč si naši malíři nezvolí ke svým dílům za námět takový okamžik, kdy úderník Svoboda dokončuje svůj rekordní pracovní výkon? Jak bohatý je výraz dělníka-hrdiny v této slavnostní chvíli. Nebo zachytiti vzrušující chvíle, kdy škodovácský úderník Čížek zkouší novou řeznou rychlost. A což by nebylo možno zobrazit celou bohatou škálu výrazů horníků ve chvíli, kdy je jim čten děkovný dopis soudruha Gottwalda?“

(Tvorba, 25. ledna.)

Vítězslav Ilek:

„Při čtení Kostrovy poemy na Stalina plní se Ti srdce díkem a láskou: ke Stalinovi-člověku, jehož osobnost přerostla všechny existující přívlastky v naší řeči, a skrze Stalina k velké sovětské zemi a jejímu hrdému lidu.“

(Lidové noviny, 21. ledna.)

Báseň Jiřího Havla, „Soudruhům“:

*Radostný život jenž je před námi,
už pod rukama vše a pění.
Celá zem zachvívá se ranami
zdravého mírového soutěžení.*

*Jen zrádce soudruhy své prodává
jen zrádce podlamuje zlými slovy.
Kdo srdce má, ten lásku rozdává
a vidí moudré oči Gottwaldovy.*

(Lidové Noviny, 21. ledna.)

„V březnu 1949 začal Stanislav Neuman psát pro svazácké pásmo k Stalinovým narozeninám. Nikdy před tím se neodvážil psát o Sovětském svazu a náhle před ním stál ten těžký úkol. Téhož roku hovořili básníci Neuman, Nezval a Kostra s prezidentem republiky. „Ty bys měl být bojovnější,“ řekl tenkrát mladému básníku Klement Gottwald. V té chvíli bylo Neumanovi, jakoby stál na vysokém kopci a rozhlížel se po krajině. Vždycky před tím cítil, že mu něco chybí, ale nevěděl, co to bylo. Bojovnost! A v jeho rozepsané písni a lásce a nenávisti už promlouvá, běží kupředu nespoutaná a vítězná s vlajícím praporem na vysoko vztyčené žerdi.“

(Lidové Noviny, 7. ledna.)

(Stanislav Neuman, o kterém je zde řeč, je vnuk SK Neumana a syn herce St. Neumana.)

Sovětský dramatik J. Burjakovskij napsal hru o českém komunistickém novináři Jilii Fučikovi. Po moskevské premiéře je hra dávana v Praze. Zde ukázka vrcholné scény:

Fučík: *Gustino, Gustino.*

Gusta: *Julku.*

Fučík: *A Tvoje dětské oči jsou ještě větší, ještě krásnější.*

Gusta: *Julku, můj Julku.*

Fučík: *Neplač, Gustinko, neplač, všechno bude zas dobré, naše strana vyhraje. Tahle schůzka je další pokus, jak nás zlomit. Počítají s naší láskou.*

Gusta: *Copak oni vůbec něco vědí o naší lásce? Co? Kdybychom mohli začít všechno znovu, copak bychom si vybrali jiný život?*

Fučík: *Ne, nikdy, komunista nikdy nehledá klid. Gustinko, až vyjdeš na svobodu, daj Ti moje zápisky. Vydejte je, chtěl bych to smrti žít aspoň v nich. Ale to není všechno, co bych chtěl lidem říci. Chci, aby naši lidé dovedli vždy rozeznat přátele pravé od falešných. Aby naši lidé čistě vymetli svůj dům, aby vždy slepě věřili Moskvě a šli jen za ní."*

(Rudé Právo, 14. ledna.)

„*Jak jsem splnil pětiletku za jeden rok*“ — je název brožury, kterou napsal vynikající úderník z národního podniku Avie, závodu Jiřího Dimitrova v Letňanech, soustružník Václav Svoboda. Brožura je vlastně uspořádaným článkem, jenž 15. prosince vyšel v Rudém Právu a způsobil ve všech závodech strojírenství naší republiky zasloužený rozruch. Brožura je vydána v nákladu 50.750 výtisků v nakladatelství Práce a stojí 4 Kčs.

(Rudé Právo, 24. ledna.)

Ríkáme o našich básnících, že jsou dělníky slova. Že svými verši vytvářejí spolu s ostatními pracujícími, s dělníky rukou, společnou stavbu socialismu. A že jim proto jako všem budovatelům patří naše úcta i dík. Málo úcty však k dílu básníka Františka Branislava projevil onen redaktor, který v sobotní Mladé Frontě otiskl Branislavovu báseň, „Pionýrský šátek“, vydávaje ji omylem za výtvor A. Tušnerové, žákyně třetí třídy střední školy v Koumově. Báseň vyzrálého básníka si nelze splést s prací třináctileté žákyně, i když talentované.

(Lidové Noviny, 17. ledna.)

ČESKOSLOVENSTÍ UMĚLCI O MÍRU A VÁLCE:

Malíř Václav Rabas, národní umělec:

„Jdeme všichni za praporem míru, který pozdvihl Josef Vissarionovič Stalin, vítěz, Stalin, ocel, Stalin, otec milovaný, Stalin, poznání, Stalin, poselství lásky. V každé paži střeh, v každé hlavě bdělost. Tak jdeme. To je stalinská myšlenka. Nebude války! Bude mír!

Herec Jan Werich:

„A tak jsem si myslel, jak to vlastně s těmilidmi na vedoucích místech v Americe je. Byl jsem v té zemi sedm let a měl jsem ji rád — protože jsem se sešel s dobrým lidem. Vím, změnila se ta země, vedení se zhoršilo, ale nevěřím, že americký lid chce válku. Tím méně po porážce na Korei. Po válce nevolá americký lid, nýbrž ti, kteří se domnívají, že na této válce vydělají a nyní jsou bití. Když šli dopředu, po území, které jim nepatří, netoužili po zastavení palby. Teď křičí: Cease fire! Že by nás toto volání mělo přesvědčit, že president-zelinář-kravatář a generál s kuříčnou dýmkou a ta jejich chasa nechtějí válku, ale vlastně mír? Tož to přicházejí trochu pozdě, protože velká většina lidí na světě už dávno chce mír.

(Tvorba, 18. ledna.)

*

Dopis, který jsme obdrželi nedávno z domova, zakončil přítel, popisující nám všechn ten kulturní marasmus, tímto prosebným steskem: „Aby nás Pán Bůh při zdravém rozumu zachoval ráčil...“ Věru se nemohl případněji vyjádřiti.

M. J. (Londýn.)

TOYNBEEHO TEORIE DĚJIN

PETR DEMETZ (Mnichov).

TOYNBEEHO myšlení vychází z otázky, který z dějepisných jevů lze nazvat spolehlivou základnou dějepisného bádání. Nejsou to dějiny jednotlivých národů, ani historie omezených časových úseků — porozumíme dějinám národů jen tehdy, pochopíme-li je jako části obsáhlejšího celku. Není izolovaného národa: každý z národů prožívá zkušenosti, jichž se účastní i jiné národy.

Širší, obsažnější celek, a tím spolehlivá a srozumitelná základna dějepisného bádání, je *společnost*, anebo, jak říká Toynbee, *civilisace*. Národy jsou společenskému celku podřízeny. Toynbee vypočítává celkem 26 společností, z nichž dnes už jen čtyři, a to naše Západní křesťanství, kultura islamská, kultura Hindů a Dálného Východu žijí vlastním životem. Lze vůbec srovnávat jevy časové a místně tak rozdílné? Srovnávací nauka o civilisacích se vlastně opírá o poznání i nevědeckého pozorovatele, že lze rozlišovat mezi primitivní a kulturní společností a že všechny společnosti prožívají obdobný osud, jehož čtyři etapy jsou všem civilisacím společné: *vznik, růst, úpadek a rozklad*.

Srovnávací nauka o civilisacích, jádro Toynbeeovo dějepisné teorie, má svůj základ v rozboru okamžiku, v němž vzniká nový kulturní celek. Toynbee se táže, kde a za jakých okolností z nehybné primitivní společnosti vytryskne hybná síla, tvořivý zásah, měnící nehybnost v odhodlaný pohyb směrem k civilisaci. Důrazně odmítá deterministická řešení, jak je nabízela věda 19. století. Ani rasa, ani milieu neposkytuje dostatečný výklad. Exaktní věda nepodává vysvětlení: a tak se Toynbee, nezávisle od současných tendencí hlubinné psychologie, zahleděl do velkých mythů, aby tam v původní imaginaci lidstva pátral po uspokojivé odpovědi. Boj Boha s ďáblem, Jáhvvův konflikt s hadem, tento *mythologický klíč* mu otevírá nový pohled na záhady civilisace. Objevuje v obrazu mythu tvořivý čin na prahu každé civilisace. „Třebaže ovládáme rasová, zeměpisná a jiná data, schopná přísné vědecké formulace, přece jen nemůžeme předvídat výsledek těchto prvků.“ Do rozboru neočekávaně zasahuje *neznámá kvantita*: odpověď tvořivých jedinců na výzvu toho kterého dějinného okamžiku, akce svobodného ducha, namířená proti problémům dané situace. Tato *výzva* dějinné situace a *odpověď* svobodně volícího, svobodně

rozhodujícího člověka, tvoří základ Toynbeeovo teorie dějin. Člověk není otrok biologického dědictví, podnebí a hospodářských podmínek, může volit, jak odpovědět na osudné otázky, jež mu klade místo a okamžik. Člověk si volí cestu dějinami sám. Tak si zvolili vlastní dějiny i původní obyvatelé severoafrických krajů, ohroženým pozvolným vysýcháním; část obyvatelstva, trpně se přizpůsobujíc situaci, přešla ke kočovnému způsobu života, jiná část se odstěhovala dále na africký jih, kde dodnes zachovala archaickou společenskou formu, třetí část se rozhodla odejít do kraje Nilu, kde se setkala s novou výzvou mohutné řeky, rozpoutané na jaře do ničivé dravosti, a vytvořila egyptskou civilisaci. Obdobně vznikla, jak dokazuje Toynbee, sumérská civilisace odpovědí na výzvu euphratské oblasti, civilisace Mayů vítězstvím nad tropickou džunglí, kultura minoiská zápasem s bouřlivým mořem. Nedostatek životních potřeb, vichřice, hlad a nebezpečí podněcovaly vyšší formy života. *Tvrdá země* vytvářela zdravější civilisaci než *štědrá Arkádie*; obdobně zapůsobilo nebezpečí *nově objevených území*, náhlé vojenské a hospodářské *otřesy*, *mocenský tlak*; v oblastech ohrožených se vyvíjela vyšší civilisace než v okrsku bezpečí. Kde však je mez nebezpečí? A Toynbee se táže dále: platí zásada maximálního ohrožení, podněcujícího maximální tvořivost? Přílišné nebezpečí nepřeje vzniku nové civilisace, utrpení, které přesahuje míru člověka, ničí civilisaci v zárodku. Vikingští emigranti z Norska vítězně obstáli v islandských podmínkách, avšak podlehli na Gronsku; evropští emigranti vytvořili v nebezpečných podmínkách státu Massachusetts trvalejší formy civilisace než v idylické oblasti Dixie-států, a podlehli labradorským vichřicím. Přesahuje-li nebezpečí odolnost tvořivého popudu, vzniká *abortivní civilisace*, společnost umrtvená v zárodku. Toynbee uvádí jako příklad abortivních civilisací společnost keltských křesťanů na Dálném Západě (Irsko) a kulturu skandinávských Vikingů. Obě tyto kultury byly pohlceny mocnější křesťanskou společností, vyzařující z Říma a Porýní.

K abortivním civilisacím, odumřelým v našem zárodku, se druží jako další oběti maximální ohroženosti *zakrnělé civilisace*. Působí-li na některém místě podmínky tak nesnesitelně

kruté, že nová civilisace vyčerpává už v prvním tvořivém aktu všechny zásoby energie, zakrňuje v první vývojové etapě. Nevyrůstá už nad chudičkou skutečnost pouhé existence, tvořivý vývoj nepokračuje, vzniká civilisace zpitvořená, neúplná. Eskymáci sice zvítězili nad krutou výzvou arktických břehů a vytvořili si civilisaci proti nepřátelské arktické zimě a noci, avšak bylo to Pyrrhovo vítězství. Podobně Spartané, kteří odpověděli zřízením přísně kastovního systému na problémy přelidněné spartské země. Výstavbou komplikovaného kastovníctví se naprosto vyčerpali. Zakrněla tvořivost člověka, snížili jedince na nástroj kasty, udusili v něm jiskru svobodné budoucnosti. Člověk zakrnělé společnosti se v ničem nepodobá Perikleovu ideálu dokonalého člověka nekonečného vývoje. Zvítězil nad krutou přírodou, z bitvy však si odnesl taková zranění, že už jen vegetuje . . .

Existence zakrnělých civilisací dokazuje, že první podmínkou živého růstu společnosti je nekonečný řetěz navzájem se stupňujících výzev a odpovědí. První výzva si žádá lidské intervence, a když tento zásah vytvořil novou situaci a tím novou výzvu, vyžaduje si nové odpovědi a dalšího tvořivého aktu. Jak tedy měřit živý růst civilisace? Podle Toynbeeho není kontrola lidského a přírodního okolí dostatečné měřítko. Kontrola lidského okolí — vojenské výboje — je spíše symptom rozkladu. Kontrola přírody metodami zdokonalené techniky nejednou postupovala ruku v ruce s úpadkem tvořivosti. Jediné vskutku *spolehlivé měřítko* je proces duchovní integrace, *zduchovnění*, jak říká Toynbee. Řetěz výzev a odpovědí nabývá víc a více znaků niterných a duchovních, až se nakonec celé dialektické zápolení výzev a odpovědí odehrává na rovině ryze spirituální.

Toynbeeho rozbor růstu civilisace se opírá o chápání společnosti, které odmítá jak organický, tak agregátní výklad. Dle Toynbeeho je společnost systém vztahů mezi jednotlivci, „oblast působení společná určitému počtu lidí“. Optimistický důraz, který Toynbee klade na tvořivého jedince, má rysy obdivuhodně osvícenské: jediným pramenem civilisace je tvořivý zásah *jedince* anebo intervence *tvořivé menšiny*. Jen tvořivý jedinec anebo malé skupiny jednotlivců hlídají jiskru tvořivosti, z níž vyšlehnou plamen civilisace. Tvořivý jedinec musí zvládnout dvojí úkol: dosáhnout tvořivé inspirace — zřejmě si Toynbee nejvíce váží, a to je druhá, náboženská stránka jeho teorie, inspirace básnické a mystické — vrátit se k lidem a zavést společnost k nově objeveným hodnotám. Tak vzniká dvojí životní rytmus tvořivého člo-

věka: *útěk* směrem k pramenům inspirace a *návrat* k druhům, kterým objevil nové prameny živé vody. Tento pravidelný životní pohyb lze objevit nejen v základech čínského myšlení (Ying-Yang) a u Goetha (Diastole-Systole); Toynbee tento pohyb vyhmatavá v životní cestě náboženských geniů Krista, Pavla, Benedikta, Mohameda. Tentýž rytmus útěku a návratu platí i pro celek tvořivé menšiny. I tvořivá menšina jako by se v určitých okamžicích dějin skrývala v pozadí, aby se v okamžiku příštím objevila u rampy theatru mundi, svobodný a odhodlaný deus ex libertate . . .

Jak se účastní *netvořivá většina* inspirovaného nadšení intervenující menšiny? Působí buď *osobní kontakt* anebo ve většině případů mocná síla *napodobování*, která strhuje netvořivou většinu pochodovým směrem velkých příkladů. Tato *mimesis* je kouzelné pojítko mezi nositeli plamene a masou, která obdivuje živé světlo. Strhává ji za věčným příkladem.

Úpadek civilisace, třetí etapa ve vývoji společnosti, zračí se, jak dokazuje Toynbee, jak ve vnějších znacích, tak i v rozpolcení vnitřní základny. Vnější znak úpadku je *doba strastí* (Toynbee popisuje miniaturní model v ruské anarchii 17. století), *univerzitní stát*, který získá upadající civilisaci krátký okamžik *odkladu* a nakonec *mezivládí*, které Toynbee připodobňuje německému interregnu (1256-1273). Tato postoupnost vnějších forem, doba strastí — univerzální stát — mezivládí je jen vnější projev vlastních motivů úpadku. Civilisace upadá tehdy, upadá-li živná buňka, zastaví-li se tlukoucí srdce tvořivé menšiny, z níž vyprchá kouzlo inspirace. Impotentní tvořivá menšina už nepůsobí strhujícím příkladem, mění se ve *vládnoucí menšinu*. Bič a teror nahrazuje kouzlo a inspiraci, z žáků jsou otroci. Přeměnou tvořivé menšiny ve vládnoucí menšinu se celek společnosti rozkládá na tři nepřátelské frakce: vládnoucí menšinu, která si zřizuje univerzální stát, aby zůstala u vesla, *vnitřní proletariát*, odpovídající na novou situaci založením *univerzální církve*, a *vnější proletariát*, jak nazývá Toynbee válečné hordy, jež ohrožují univerzální stát vládnoucí menšiny. Ani v tomto rozkladném procesu nepůsobí deterministické prvky. Civilisace není organismus, jak tvrdil Spengler, nepodléhá slepým zákonům botanického vývoje, nepůsobí tu záporný vliv civilisace na přírodní bytost člověka — pro Toynbeeho tedy neexistuje teutonský rozdíl mezi kulturou a civilisací — ani se tu neprojevuje mythický kruh dějin, jak jej líčí Plato v Timaeovi. I pramen úpadku je v člověku: zhasne-li jiskra tvořivosti, vyprchá-li kouzlo inspi-

rovaných příkladů, povoluje a mizí i mimesis, která kdysi stmelila společnost v celek. Úpadek civilisace pramení v neschopnosti tvořivé menšiny, ve ztrátě pochodového směru, v mechanisaci živého příkladu. Tvořivost v sobě skrývala už v době růstu nejedno nebezpečí, které se dvojnásob mstí v době úpadku: buď že tvořivá menšina napodobuje *mechaničnost* svých obdivovatelů a tvorba ustupuje neživé imitaci, anebo tvořivá menšina si *zidealisuje* vlastní *dočasnou existenci*, vlastní dočasné instituce nebo metody. Tím vzniká rozkol mezi dynamikou netvořivých napodobitelů a statikou zestárých forem společenského života. Náhlý a výbušný akt napodobování vrcholí v *revoluci*, anebo se zakrnělá mimesis, marně toužící po ventilu sociálního působení, projeví *společenským kazem*.

To ovšem neznamená, že civilisace, jejíž tvořivá menšina se mění ve vládnoucí menšinu a rozštěpuje tím bývalé napodobitele na vnější a vnitřní proletariát, zahyne automaticky. V několika historických případech nastalo *zkamenění*, které nám zachovalo obraz úpadkové civilisace v mlčenlivých papyrech a smrtelném klidu hrobek a pyramid. Vládnoucí menšina, zakládající universální stát, není složena jen z vojenských vůdců anebo státníků, soustřeďuje i ušlechtilější typy, znalce práva, schopné administrátory, filosofy. Vnitřní proletariát — Toynbee tu opět zevšeobecňuje římskou secessio plebis — se skládá z občanů poražených zemí a otroků; reaguje nejdříve sebevražedně násilným způsobem (Spartacus), později smiřlivě (křesťanství). Typická pro vnitřní proletariát naší západní civilisace je inteligence, rekrutovaná vládnoucí menšinou z vnitřního proletariátu. Také vnější proletariát naší civilisace se již nepodobá válečným hordám římské říše. Podle Toynbeeho jsme si vytvořili vnější proletariát

nikoli za vojenskou hranicí universálního státu, nýbrž v samém středu křesťanské společnosti. (SS, Fascio.)

Rozpolcení společenských celků odpovídá *rozpolcení duše*. Kolísá, jak třtina klátící se ve větru, mezi *sebekázní* a *odevzdáním se osudu*. Úžasný elán růstu ustupuje *pocitu hříchu a fatalismu*. Nenapodobujeme už velké příklady, desertujeme od svých úkolů. Už nemáme pravdivý životní sloh, holdujeme buď změtí slohů, které se projevují nakonec *náboženským synkretismem*, anebo míříme k *abstraktní uniformitě* mnohotvárného života. Rozpolcená duše zoufale hledá spasitele: maluje si zachránce jako *mesiáše*, který má spasit od rozkladu společnosti, hledá *ozbrojeného genia*, domnívající se, že universální stát je věčný; doufá v *zachránce, ovládajícího stroj času*, který by uskutečnil utopii archistickou anebo futuristickou, očekává *krále, maskovaného za filosofa*, aniž by si uvědomila, že propast mezi odloučeností myslitele a mocenskými metodami politiků je nepřeklenutelná. Ovšem, rozklad společnosti není akt jednorázový. Postupuje, jak říká Toynbee, v pravidelném třítaktovém rytmu *porážky a obnoveného útoku*. A je tu také ještě universální stát, doba odkladu, než se civilisace rozpadne . . .

Dokud však žije tvořivý člověk — a to je Toynbeeho nejvlastnější a nejdůležitější poslání — není naše věc beznadějná. Ač ró civilisací vymřelo, a devět jiných je na prahu smrti, přece jen my, dvacátá šestá civilisace — „nejsme nuceni postoupit záhadu života slepému rozsudku statistik. Boží jiskra tvořivosti v nás ještě žije, a máme-li odvahu proměnit ji v plamen, pak ani hvězdy v předepsaných drahách nezvítězí nad naší touhou dosáhnout cíle lidského snažení.“

Každý poctivý a spolu rozumný člověk je liberální, je demokrat, třeba se ani sám za liberálního a za demokrata nevydával; mnohý dobře smýšlející, ale při tom nerozumný člověk, ačkoli se domnívá býti liberální a demokrat, přece z nerozumu často demokracii a liberalismu nevědomky škodí a překáží; lidé chytří sice, ale nepoctiví, ačkoli se sami za liberální a demokraty vydávají, nemohou jimi ani býti.

Karel Havlíček (Národní Noviny, 30. srpna, 1848).

ČESKOSLOVENSKO CIZÍMA OČIMA

EVŽEN E. ERDELY.

EDWARD R. STETTINIUS, zemřelý státní tajemník (zahraněční ministr) Spojených Států Amerických, v letech 1944—1945 napsal svoji knihu „Roosevelt a Rusové“, aby dokázal, že Roosevelt, a ovšem i on sám, nespáchali nic trestuhodného v Jaltě. Jeho dílo je obšírný popis jaltských událostí a ihned je patrné, proti jakým výtkám se obhajoval. Píše, že Roosevelt nebyl žádný Rusofil. Konference v Jaltě byla jen vyvrcholením dlouhých trpělivých snah, majících své kořeny ještě v prvním presidentsví Rooseveltově, najít nějakou basí pro mezinárodní dorozumění s Ruskem. Nesmíme zapomínat, píše Stettinius, že kdyby Rusové nebyli udrželi svou frontu v roce 1942, Němci byli by bývali s to okupovati Anglii, vpadnouti do Afriky a tak založiti svoji skutečnou moc v Latinské Americe. To hrálo roli v presidentově podvědomí. Roosevelt si nedělal žádných ilusí o Rusoch před konferencí v Jaltě, píše na jiném místě Stettinius. Byl si dobře vědom nebezpečí a potíží, kterým stál tváří v tvář. Měl však stále naději, že trvalý světový pořádek může býti zabezpečen, a to ne za cenu appeasementu, jak mu později vytýkali jeho nepřátelé. Naděje a iluse jsou dvě různé věci a president si byl vědom tohoto rozdílu.

Pro nás nejzajímavější je tvrzení Stettiniusovo, že hranice nebyly určeny v Jaltě. Tvrdí, že rozhodnutí o nich padlo v Londýně na vojenské konferenci, která se tam konala v září a listopadu 1944, v Jaltě prý jen byly výsledky těchto vojenských porad schváleny. Také ve věci vypuzení německé menšiny z Československa, Polska a Maďarska zaujímá Stettinius zdržlivé stanovisko. Píše, že ačkoli americká vláda nebyla zásadně proti tomu, aby určité německé menšiny byly vyhoštěny, byla určitě pro to, aby transfer byl selektivní a týkal se jen prokázaných nacistů, protože tato akce, kdyby byla provedena pomalu, v pořádku a pod mezinárodním dozorem, byla by přispěla k lepšímu poměru mezi dotyčnými státy v budoucnu. Hledíme-li na věc s tohoto hlediska, je zřejmo proč komunisté byli v této věci mnohem patriotičtější než skuteční čeští vlastenci.

O tomto problému píše také americký generál Lucius D. CLAY v knize „Rozhodnutí v Německu“. Píše toto: „Potíže byly také s Čechy, kteří si zadrželi mladé, práce schopné lidi a poslali nám jen starce, ženy a malé děti. Teprve když jsme dočasně zastavili přijímání Němců, mohly být podmínky expatriace po dlouhých

jednáních změněny. Zona Spojených států,“ poznamenává generál Clay, který byl americkým vysokým komisařem v Německu, „přijala dohromady 1,330.000 vyhnanců ze Sudet.“

John Foster DULLES, známý americký republikánský senátor a zvláštní velvyslanec pres. Trumana pro Japonsko, píše ve své knize „Válka nebo Mír“ také o presidentu Benešovi a Československu. Není to pro nás vždy příjemné čtení, ale podává obraz o tom, co bylo svého času v rozhodujících amerických kruzích řečeno. Beneš, píše Dulles, kladl velké naděje do Společnosti národů. Úpadek Společnosti a politika surové moci, uplatněná v Mnichově, daly mu pocit, že žádná malá země nemá klásti naděje do kolektivní bezpečnosti. Cítil, že události dokázaly, že malé národy mohou napříště existovati, jen když se stanou satelity velmocí. Od tohoto okamžiku zahraniční politika Československa směřovala k tomu, aby se politicky sešla se Sověty. Dne 12. prosince 1943 československá vláda v exilu podepsala smlouvu o přátelství a pomoci jakož i poválečnou spolupráci se Sovětským svazem. V důsledku této smlouvy, když porážka Německa byla bezprostřední, president Beneš šel do Moskvy, aby spolu s českými delegáty reorganizoval československou vládu. Když dne prvního dubna 1945 opustil Moskvu, děkoval Rusům za jejich slíbenou pomoc a řekl: „V budoucnosti půjdeme s vámi, jste naši bratři.“ Americký diplomat v Praze mu řekl, pokračuje Dulles, že president Beneš mu řekl, že zkušenosti ho donutily věřit, že v případě krise Západní mocnosti vždy obětují Československo, aby zachránily svou vlastní kůži. Ale Beneš věřil, a Jan Masaryk aspoň doufal, že Sovětský svaz se spokojí bude-li Československo spojeno s ním a ukáže solidaritu v mezinárodních věcech. Mysleli, že sovětský komunismus se nebude plést do jejich vnitřních věcí. Jan Masaryk stále hlasoval, jak si Sovětský svaz přál. Jednou mi řekl, píše Dulles, že sovětské návrhy často páchly tak zle, že si musil držet nos jednou rukou, zatím co druhou hlasoval. Ale dělal to. Ukázalo se rychle, že sovětské vedení jinak rozumí ideji partnershipu. Musí býti podmaněni. Československo podléhalo stále víc a více domácí komunistické straně. V únoru 1948 komunistická strana ujala se moci naplno, v revoluci bez krve. Beneš zemřel se zlomeným srdcem a Masaryk byl buď zavražděn nebo spáchal sebevraždu.

(Pokračování.)

K DISKUSI O ZAHRANIČNÍ POLITICE :

NEVÍM, zda za dnešní situace, kdy národ je rozptýlen a žádná samostatná zahraniční politika není vlastně možná, je Vaše anketa časová. Jestliže však jste toho názoru, že je třeba právě dnes o zahraniční politice psát a mluvit, pak myslím, je užitečno připomenout jednu větu Masarykovu: Státy žijí těmi ideami, z nichž se zrodily. — Z jaké idee se zrodila Československá republika? Masaryk to zdůraznil dost jasně, když samostatnost Československa prohlásil ve Filadelfii právě v té síni, kde se zrodila samostatnost Spojených států. Byly to tedy ony ideje, jež vedly k samostatnosti velké americké konfederace, které zrodily Československou republiku. U její kolébky stál Woodrow Wilson, který prohlásil zásadu sebeurčení národů. Byla to zásada víc mravní než politická a zahraniční politika, jakmile opustí zásady mravní, stane se politikou mocenskou. Mocenskou politiku zavedly státy totalitní a je litovat, že při zakládání Spojených národů mocenská politika velmocí vešla do konstituce této mezinárodní organizace. Bezpečnostní Rada sama je na ní založena. Mocenská politika však musí vésti dříve či později k boji o moc — ke konfliktům a válce.

Co mají činiti malé národy? Zdůraznit mravní zásady i v politice mezinárodní, propagovat je a řídit se jimi. Problém malých národů byl daleko blíže řešení po první válce než po druhé. Malá Dohoda mohla být jádrem evropské federace. Porušení evropské rovnováhy je dnes do-

konalé a povede dříve či později ke konfliktu. Jakou úlohu v něm mohou mít malé národy? Musí svůj boj o právo na život spojit se zápasem o mravní ideály svobody, rovnosti mezi národy a bratrství mezi národy. Musí přijít s konkrétním návrhem na politické řešení, které jim také zaručí jejich samostatnost a svébytnost. Zajisté konfederace je politicky možná a mezinárodně únosná. Vytvoří větší celek politický a zaručí svébytnost malých evropských národů, kterých je přece v Evropě (odečteme-li Rusko) většina.

Zahraniční politika Československa v budoucnosti? — Našimi spojenci jsou přirozeně všichni demokraté, všichni, kdo na zásadě americké konstituce přejí svobodu jiným. V zahraniční politice jde o lidská práva, jejich uplatnění v národních celcích.

Dohodněme se na zásadách, položme Deklaraci lidských práv vytvořenou Spojenými národy za základ našeho konání a za neomylný kompas naší politiky zahraniční. Nemůžeme se octnout na špatné cestě. Jakékoliv koketování s totalitou a politikou mocenskou, ať to byla totalita ta či ona, musí vésti ke katastrofě, a jak z posledních let víme, také vedlo.

Malý národ, zeměpisně začleněný do střední Evropy, musí si znovu uvědomit také to, co mu odkázal Palacký: Kdykoliv jsme vítězili, dalo se tak vždy silami ducha a ne mocí fyzickou.

JUSTUS.

Od nynější doby není rozhodující, je-li ta či ona teorie pravdivá nebo nepravdivá, ale to, odpovídá-li policejnímu úsudku nebo ne. Nezištné bádání ustupuje před bojem námezdných pí-sálků, nezaujaté vědecké zkoumání nahrazuje se přepjatou podlézavou apologetikou.

Karel Marx v předmluvě k druhému vydání „Kapitálu“.

cházi Marxe v materialistickém determinismu o staletí: štěstí člověka záleží na materiálních podmínkách, v nichž žije a proto zvýšená produkce vede k většímu štěstí lidstva. Věda má před sebou vyhlídky neomezené produkce — (Tento racionalistický a technovědecký optimismus se ozývá později u socialistů Saint Simona i Owena. Neslyšíte jeho ozvuk i v americké víře v samospasitelnost „prosperity“?) Nevidíte lidskou bytost opět utištěnou v koutě obrovského Šalomounova chrámu, řízeného diktátem technokratů, jako jsme ji viděli utištěnou asketickými strážci a válečníky Platonovými? Sluncem, Mocí, Moudrostí a Láskou mnicha Campanelly? pokryteckým konformismem luterána Andreae?

Je dlouhá řada postav v galerii Panoptika. Některým sálá z očí fanatismus, hraničící s šílenstvím (jak nepoznat Babeufa?), druhým lehkovážnost a snění, jiným zase starostlivost a pedantství. Za jejich rozčuchanými i učesanými hlavami však bez výjimky tušíte aureolu rozumu, logiky, abstrakce. Necht' se jmenují Fénelon či Meslier, Briscot, Morelly či Babeuf, Fourier, Owen, Cabet či Saint Simon, Proudhon, Louis Blanc, Vairasse. To jsou již postavy, jež nejsou jen a jen literárními zjevy, jež nám odkázaly svá spekulativní díla, nýbrž mnozí z nich jsou postavami, které k nám mluví svými historickými — nezdary.

Nelze tvrditi, tím méně dokazovati (už z důvodů časových to nelze) vliv Rousseauův na tyto ztroskotané pokusy, nicméně všichni jako by si byli určili za společnou zásadu větu z Rousseauova díla „Discours“: „Počneme tím, že ponecháme fakta stranou, neboť nemají vlivu na náš problém.“ Znovu ten návrat k Platonovi: to, co on činil neuvědoměle ve snaze po idealistické abstraktní harmonii, že nebral totiž zřetel na empirické pozorování skutečností (Aristoteles), to činí uvědoměle ztroskotaní kolektivističtí a korporativističtí utopisté: realita nemá vlivu na problém životního řádu, nýbrž jen čistá spekulace, imaginace. Nikoli vědomí a poznání, nýbrž destilovaná vůle. (Srovnej moji úvahu „Ideologie lži“ a důsledky, kam vede hegelovská a marxistická vůle v aplikaci na společenskou vědu!)

Denis Vairasse („Histoire des Sevarambes“), Fénelon („Télémaque“), Jean Meslier („Le Testament du Curé Meslier“) jsou vesměs variantami na Mora, Campanellu a j., podržující všichni základní ideu: odstranění soukromého vlastnictví, nucené práce, nadiktovanou rovnost víry a myšlení. — Brissot de Warville jde v extrémnu nucené rovnosti nejdále a právem upírá Proudhonovi prvenství revolučního hesla: „Vlastnictví je krádež“, již od r. 1780. Stát má

být jediným vlastníkem všeho, stát jediný má určovat, co má kdo pracovat, co smí spotřebovat, kolik dětí smí mít, jak je má vychovat a dokonce i co má dělat, mluvit a myslet. (Ostatně ani Plato nedovoloval svým básníkům, aby psali podle své chuti!)

Je zajímavé, že všichni utopisté, ať vycházeli z nerovnosti lidí (Plato, Campanella), či z fanatického rovnostářství (jako posléze jmenovaní), všichni končí v kolektivismu toho či onoho způsobu a s ním v nesvobodě, otroctví a popření lidské bytosti. Nejradikálnějším výrazem tohoto důsledku egalismu je Morelly: ve zmatené knize „Code de la Nature ou le véritable Esprit de ses Lois“ (1755), v níž zcela libovolně svoje představy prohlašuje za přírodní zákon, dospívá k tomuto maximu: „Každý občan by měl býti považován za osobu veřejnou, vydržovanou na veřejné útraty.“ Snad máme Morellymu co děkovat, že svými absurdními závěry vyburcoval Rousseaua z jeho více improvizovaného a básnického než filosofického rovnostářství: sedm let na to ve „Společenské smlouvě“ se Rousseau snaží zmírnit tvrdost principu rovnosti principem svobody a uznává rovnost za nedosažitelnou dokonalost společnosti.

Francois Noël Babeuf, později Gaius Gracchus Babeuf, má v panoptiku vyhrazen zvláštní výklenek a jeho postava exaltovaného šílence má za pozadí krví potřísněné zdi Paříže, dlažbu posetou mrtvolami, guillotinu. V ruce třímá svůj časopis „Le Tribun du Peuple“, v němž můžeme čísti slova: „Kupředu, přátelé, ničte, rozvracejte, převracejte společnost, která se vám nelíbí. Berte všechno, co se Vám líbí. Přebytek náleží právem tomu, kdo nic nemá. Zapichujte bez milosti tyranu, patricie, pozlacenou myriadu, všechny ty nesmrtelné bytosti, které se chtěly opírat vašemu prostému štěstí. Vy jste lid, pravý lid, jediný lid hodný dobrých věcí tohoto světa.“ A jak si představoval ty dobré věci tohoto světa? Babeufa můžeme považovat za prvního, kdo se pokusil uskutečnit utopické plány předchůdců, a to na zcela komunistickém základě: vnucená rovnost, konfiskace majetku, vyhlazení odpůrců, potlačení svobody, třídní boj. Odtud základní bod programu: masakrování majetkových tříd. V sociálně-hospodářském programu má staré utopické heslo: společenství všech statků a přiděly jich podle potřeby jednotlivců. Odstranění všech nerovností do důsledků: všichni se musí i stejně oblékat, jísti totéž množství téhož jídla, všichni musí býti stejně školeni, aby nikdo nevěděl a neuměl více než druhý. Nucená práce pro všechny, organisovaná státem, bez ohledu na osobní poměry. Logicky, jako jsme viděli

již u předchůdců (Morus, Andreae, Campanella a j.), dospívá i k tomu, že při statické jeho společnosti její trvání závisí na statické počtu obyvatelstva. Jen metodu předchůdců změnil: uznává, že nemůže kontrolovat porod, reguluje počet obyvatelstva smrtí. Sřát musí bezohledně vyvražďovat přebytně stejně jako činí včely: nejdříve majitelé půdy, pak nadměrný proletariát budou odstraněni s cesty ve prospěch země. Bylo to tedy z utopického principu, že schvaloval zářijové masakry revoluce, guillotinování, popravování všeho druhu včetně utápění za Konvence. Vrahy oslavoval jako „velekněze spravedlivé oběti“ a dodával, že po zavraždění všech majitelů „bude třeba obětovat i sansculotty a mnoho dalších, aby ti zbylí se mohli v bezpečí radovat ze života.“

Babeuf uskutečnil jen část utopie, a to jen část té krvavé oběti. Když se jeho spiknutí prozradilo, byl odstraněn s cesty on i jeho společníci, jako „nadbyteční proletáři“ pro dobro země.

Morellyho utopie rovnosti, jež nabádala k použití násilí, se snažil Rousseau oddisputovati půvabným slohem přesvědčováním. Babeufa, který bouřil: „Rovnost nebo smrt“, bylo nutno poopravit. Je to právě před touto postavou Babeufovou, kde se zamýšlíme nad dnešní otázkou, sto let nezodpovězenou: „Rousseau nebo guillotina?“ Je na ni jen jedna ze dvou odpovědí? Tertium non datur?

Až do této doby byly všechny utopie spíše utopiemi sociálními než hospodářskými a byly reakcí na systém feudální, doplňovaný cechovním korporativismem. Vmyslíme-li se trochu do tehdejšího společenského zřízení, v němž nalézáme jako zákonnou a samozřejmou instituci otroctví, nevolnictví, nesvobodu volby povolání, nesvobodnou pracovní smlouvu, robotu na straně jedné a výsady a svobody na straně druhé, pochopíme mnohé z principů, jimiž byly utopie ovládnuty. Pochopíme zejména sklon utopistů k nucené práci: znamenal zevšeobecnění dané instituce, vyrovnání směrem dolů. Pochopíme hierarchii „Města Slunce“: znamenala centrální feudalismus Mudřce-papeže. Pochopíme krvavé tribunství Morelly-Babeufovo: bylo reminiscencí na spartakovské vzbouření otroků. — U všech utopií dosud zmíněných pochopíme pak zejména jednu věc: t. j., že všechny činí základem své imaginární společnosti řád kolektivistický, neboť kolektivismus znamená v podstatě podržení principu řízeného hospodářství feudálního a korporativního, takže utopie se nám jeví jako důsledné provedení a proorganisování nesvobodného řádu tehdejší doby až do extrému, díváme-li se na ně s hle-

diska hospodářského. Hospodářský řád v sociální struktuře nesvobodné, nedemokratické, nehumánní nahrazovaly utopie hospodářským řádem v sociální struktuře ještě nesvobodnější, ještě nehumánnější.

Proto má Babeuf tak význačné místo v Panoptiku Utopií, poněvadž svedl zápas utopismu s realismem francouzské revoluce: neboť revoluci bylo jasno, že jsou to politické výsady feudální šlechty, její politické suverenity, která má býti zrušena, aby společnost byla mravně a sociálně obrozena ve směru ideí demokratických, že však otázka vlastnictví nemá při této sociální obrodě vlivu. Proto čl. 17 Prohlášení Lidských Práv stanoví, že „vlastnictví je neporušitelným a svatým právem“. (Stejně Rousseau ve Velké Encyklopedii.) Byla to hospodářsko-sociální otázka soukromého vlastnictví, jež nebyla pochopena autory všech utopií a zavedla je na bludnou cestu základní rozumové úvahy, že odstraněním vlastnictví bude odstraněn lidský egoismus. Nepočítali — a jejich následovníci dosud nepočítají — s dynamickými silami lidského podvědomí, s jeho irracionalitou. Ti, kdož popravili Babeufa, vystihli problém: je to touha po moci a výsadách, jež užírá kořen stromu společenského řádu, ať svoji sílu čerpá ze soukromého vlastnictví či jakýchkoli jiných pramenů jež mohou moc poskytnout. Jde tedy o problém mravní a psychologický, nikoliv o problém hospodářský. V tom je základní pochybení všech utopií minulosti i přítomnosti.

Toto základní nepochopení skutečností, jež v hospodářství jakožto vědě společenské, usvědčují z nepravdy rovnici $2+2=4$, t. j. skutečností dokazujících, že člověk se nikdy nebude řídit jen rozumem a tím méně cizím rozumem, způsobilo naprostý nezdar všech utopistů XIX. století, kteří a) buď přikročili k realizaci svých teorií, nebo b) svými teoriemi ovlivňovali a dosud ovlivňují sociální snažení dneška. Prvé z nich předvedu ještě v Panoptiku (Fourier, Cabet, Owen, Louis Blanc), druhé jsem podrobil jednak kritice v „Ideologii lži“ (marxisté), jednak bych jim rád věnoval zvláštní kritiku kolektivismu v rámci jiné úvahy (Saint Simon, Proudhon a j.).

(Dokončení příště.)

NEOPOMEŇTE NIKDY OZNAMIT
ZMĚNU SVÉ ADRESY. ZASÍLEJTE
NÁM ADRESY NOVÝCH OD-
BĚRATELŮ. ROZŠIŘUJTE SKU-
TEČNOST!

STUDIJNÍ SOUTĚŽ

Kuratorium Ústavu Dr. E. Beneše vypisuje studijní soutěž na dvě témata:

1. SVOBODNÉ VOLBY
2. SOCIALISACE

Mezi autory studií o každé z těchto otázek bude rozděleno po padesáti librách tak, že nejlepší práce o každém z obou témat bude odměněna nejméně dvaceti librami.

- Rozsah studií nebudiž větší než přibližně 20.000 slov.

Odměněné práce budou rozmnoženy a dodány všem členům Ú. E. B. a dle možnosti též uveřejněny tiskem.

Lhůta k dodání rukopisů je stanovena do konce roku 1951.

Při zpracování zvoleného tématu doporučuje se přihlížeti k tomuto rozpisu:

SVOBODNÉ VOLBY

1. Přehled a srovnání různých způsobů voleb sborů, po případě orgánů zákonodárných, správních a poradních se zřetelem k jejich vývoji a k jejich přednostem a nevýhodám.
2. Zákony a zvyklosti týkající se podmínek svobodného volení, zejména úpravy volební agitace, úhrady volebních nákladů, ochrany před útiskem a kontroly sčítání hlasů.
3. Mezinárodní význam a mezinárodní kontrola svobody voleb.

SOCIALISACE

1. Přehled a srovnání různých soustav výroby a směny zboží, po případě organizace služeb se zřetelem k jejich vývoji a k jejich výhodám a nevýhodám.
2. Jak se uplatňují, po případě vyrovnávají zájmy, jež na výrobě a směně zboží a na organizaci služeb mají podnikatelé, zaměstnanci, spotřebitelé a stát jako celek?
3. Vyhlídky na smíření postupující socialisace s podmínkami občanské svobody a podnikavosti.

Příspěvky do soutěže zašlete na adresu: ÚSTAV Dr. ED. BENEŠE, 26, Gwendolen Ave., London, S.W.15.

MODELOVÉ KERAMICKÉ KNOFLÍKY, KERAMICKÉ BROŽE, NÁHRDELNÍKY

a jiné dámské doplňky z keramiky, umělecky pracované a zdobené pravým zlatem do-
dává v každém množství česká firma v Itálii.

Příležitost našim krajanům k zastoupení. Dotazy a nabídky do administrace tohoto listu.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVEN-
SKÉ KNIHY A ČASOPISY: klasiky,
díla náboženská, hospodářská, histo-
rická, beletrii starší i novou poesii. V
Německu platíme v markách, v ostatní
cizině dolary. Podrobné nabídky s
udáním požadované ceny na redakci
SKUTEČNOSTI, Muenchen, Postamt
62, Schliessfach 6, U.S. Zone, Ger-
many.

HLEDÁME LOSU JURČÍKA, který
se udánlivě nachází v Anglii, kam při-
jel v roce 1949 z Holandska. Nechť
napíše na adresu: L. ŘEPA, „Karin-
gal“ Springhill Road, Cringila, New
South Wales, Australia.

BIBLIOGRAFIE SUDETSKÉ PU-
BLICISTIKY, určená politickým pra-
covníkům, vyjde v řadě prací Studij-
ního ústavu Skutečnosti.

*Tato bibliografie obsáhne mimo ze-
vrubných informací o politické a kul-
turní činnosti sudetských Němců po-
drobný popis všech důležitých knih a
časopiseckých článků o této otázce, vy-
daných sudetskými Němci. Účelem pu-
blikace je, aby zájemcům usnadnila roz-
hled po důležitém aspektu německé
otázky. Přibližná cena DM 3.—, nákla-
dem německé mutace DEMOCRATIA
MILITANS. Zájemci nechť napíší na
adresu:*

*MUENCHEN, Schliessfach 6, Post-
amt 62, GERMANY.*

LOFKO LTD.

SOFT DRINKS MANUFACTURERS

41-5, CHIPPENHAM MEWS

LONDON, W. 9.